

MIDSOMMAR

Midsommar var en glad helg som firades mest av ungdomarna i byn. Vårbruket var färdigt och höbärgningen hade inte börjat än. Syrenerna på gårdsplanen blommade som vackrast under midsommarhelgen och ängsblommorna lyste på ängarna och i hagarna.

Det var sed att ta in några nytuslag-na ungbjörkar på midsommarafton, björkarna sattes i hinkar med vatten där det fanns plats i rummet. Oftast en björk i varje rum, eller också en björk vid varje säng.

Ungdomarna hade stora förväntningar om vem man skulle träffa under dansen på kvällen. Flickornas största problem var att få tag i en ny klänning till midsommarafton. Lycklig var den som hade råd att köpa en bit tyg och sy en ny klänning åt sig, eller åtminstone en ny kjol. Annars fick man försöka piffa upp den gamla klänningen så gott det nu gick.

Sen var det bara att locka håret, det gick bra om det var eld i spisen. Då värmdes man locktången mellan kolen. Ibland var man tvungen att ligga på knä framför spisen och blåsa på kolen så att de glödde och höll värmen bättre. Annars gick det bra att tända fotogenlampan och stoppa locktången uppifrån ned i glaset så att den blev varm. En värmning räckte bara till en lock. Det tog lång tid innan man var snygg i håret.

Det kunde bli problem på en del gårdar där föräldrarna var religiösa och betraktade lockigt hår som högfärd eller synd. Det problemet fanns vid Jocksa. Där fick hårlockningen ske i smyg, det avlöpte dock alltid väl. Pappa kunde vara upptagen ute, och Mamma såg mellan fingrarna, när flickorna lockade håret.

Den som sen hade högklackade skor "haoapsat stivlar" att ta på, den var fin.

Smörbollor på midsommaräng

Pojkarna tog på sina bästa kläder, borstade skorna, smorde briljantin i håret och var sen färdiga att gå till midsommardansen. Några pojkar kanske drack en kanna av det nybryggda ölet för att bli lite modigare, men det var inte ofta det hände.

Fyllerister var sällsynta, för flickorna ville inte skämma ut sig och dansa med pojkar som var fulla. Roligast var det när alla var nyktra.

I Höbring gjorde pojkarna tidigare under dagen i ordning för midsommarelden, som oftast bestod av en gammal silltunna som stoppades full med finsågad och huggen tjärved. Tunnan med ett gammalt vangshjul under botten, för att den bättre skulle sitta kvar, bands fast på en lång stång och restes.

Bästa stängen blev det om man fällde en gran och sågade av grenarna så att det blev en bit kvar närmast stammen. Det gick sen bra att klättra upp och tända i tunnan. Tjärveden brann länge, men till slut brann också tunnan och stängen upp.

Framåt kvällen började ungdomarna i Höbring samlas i Graiss Bränna.

Flickorna kom förväntansfulla, svängande med sina nya klänningar och med alldeles färska lockar i håret som inte hade börjat rakna än.

Pojkarna började snart nog slå sina lovar omkring den flickan som var och en tyckte såg trevlig ut och det var stor chans att han fick följa med hem framåt morgonen.

Det var många ungdomar som samlades i Graiss Bränna, snart var dansen i full gång.

En bräda var fastsatt mellan två talkar till bänk åt spelmannen. Där satt Graiss-August och spelade på sitt tvåradiga dragspel, ibland spelade han krakojak, spadispan eller polka. När dansen var i full gång, på bara marken, och pojkarna stampade takten, kunde det hända att marken skakade och det började rassla i kedjorna som Kockas kvarnvingar var fastsatta med.

Ibland var det Lagg-Johannes som satt på bänken och spelade Livet i Finnskogarna så att det susade och svajade i tallkronorna ända bort till Stenkull.

Ofta kom det ungdomar från andra

KUSTBON

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner

Ansvarig utgivare: *Hugo Mickelin*

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Maria Broman

I redaktionen: *Göran Treiberg,*

Birger Westerberg

Red. och exp. Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Svenska Odlingens Vänner postgiro:

35 13 11 – 6

Tel. 32 48 78

Kustbon utkommer 1978 med

fyra nummer

prenumerationspris 1978 30 kronor

Annonspris 1/1 250:–, 1/2 130:–,

1/4 65:–, 1/8 40:–

Förlovnings-, vigsel- och

födelseannonser 10:–

Dödsannonser 60:–

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1978

SOV-ARKIV OCH EXPEDITION

Vikingagatan 25

113 42 Stockholm

Tel. 08/32 48 78

Öppet för allmänheten

tisd., onsd., torsd

kl. 9 – 12

Innehåll

Midsommar av <i>Birgit Hallman</i> . . .	1
Estlandssvenskt, vad är det?	
av <i>Edvin Lagman</i>	2
Kallelse till hembygdsgården	3
Mission och kyrka. Tankar kring en bok av <i>Edvin Lagman</i>	4
Ormsö-Anders nattvardskalk övers. fr. estn. av <i>Hugo Mickelin</i> . . .	5
Estländska levnadsminnen.	
Bokanmälningar av <i>Per Wieselgren</i> . . .	6
Midsommarnatt av <i>E. L.</i>	7
Säljakten på Runö av <i>Tomas Dreijer</i> . . .	8
En sällsam jakthistoria av <i>Georg Stahl</i>	11
Uppbrottslandet av <i>Arnold Lindgren</i> . . .	13
Gamla goda tiden av <i>Alexander Tegelberg</i>	16
S.O.V:s årsmöte	18
Årsberättelse	19
Statuter för "Hans och Lydia Pöhl's minnesfond"	20
Kallelse till estlandssvenskarnas kyrkodag	20
Notis	20
Esto 80	21
Arved von Taube förolyckad	21
Familjenytt	22
Bemärkelsedagar	23

EDVIN LAGMAN

ESTLANDSSVENSKT

vad är det?

Estlandssvenskarnas ståndaktighet mot inflytande från den främmande omgivningen och deras förmåga att genom flera århundraden bibehålla sin svenskhet har ofta påpekats. Med estlandssvenskt menar man ofta gammalsvenskt, mer eller mindre ofördärvat svenskt som överlevt till vår tid. När sådana omdömen fällt grundar de sig dock på en relativt ytlig syn på språk och kulturyttringar. Eftertanke och närmare granskning av de faktiska förhållandena ger vid handen att en rättvisande bedömning av vad som skall karakteriseras som estlandssvenskt måste framhålla långt flera skikt än det svenska och peka på en betydligt mer invecklad bild än den vi vant oss vid att framställa för oss.

Det rör sig här om en ganska liten grupp människors historia under sju sekler mitt ibland andra, större nationer, i skärningspunkten mellan öst och väst, syd och nord, där kontinental-europeisk mött östeuropeiskt, och där skandinaviskt och finsk-ugriskt korsats. Flera olika språk har sedan gammalt varit representerade inom detta område – estniska, ryska, lågtyska, högtyska, svenska och i någon mån finska – och i egenskap av uttryck för

byar också, från Gambyn eller Lukslagge, det hände ibland att det kom pojkar ända ifrån Bakvelde för att se om det fanns snygga flickor i Höbring.

Pojkarna i Höbring var inte så roade av att det kom pojkar från andra byar, det kunde bli hård konkurrens om flickorna.

Källskopojkarna som var stora och starka kunde dock lätt skrämman iväg pojkar som kom från andra byar, om det behövdes. Men det hela gick mycket lungt och fredligt till, ungdomarna roade sig efter bästa förmåga. När tunnan och stängen brunnit ned, släpade pojkarna ihop ris till en hög, tände på och dansen fortsatte tills solen gick upp.

Då försvann de flesta par om par mellan enbuskarna över Graiss Backan,

starkt skiftande livsinställning och verklighetstolkning påverkat och förskjutit även de urgamla svenska värderingar, som de första estlandssvenskarna hade med sig från sitt ursprungsland.

Mycket tyder på att invandringen till svenskbygderna i stor utsträckning gick via Reval. Många stannade uppenbarligen kvar i staden någon tid, innan de fortsatte ut till kusten och öarna. Under denna vistelse i den då stora och mäktiga hansestaden kom svenskarna i nära kontakt med tyskarna. Först ute på landsbygden kom de i beröring med esterna, i varje fall under medeltiden, då det estniska befolkningsinslaget i städerna var ganska obetydligt.

Kontakten med ryssarna har varit av annan art. Estlandssvenskarna har inte levt sida vid sida med bofasta ryssar och inte kunnat bli förtrogna med det dagliga livet i ett ryskt samhälle. Förbindelsen har i stället förmedlats dels av rysk militär som varit stationerad i svenskbygderna, dels av estlandssvenska män som tjänstgjort i den ryska krigsmakten. Dock har det varit kontakt i det dagliga livet i städerna, om än i mindre omfattning.

eller några par kanske tog omvägen över Petors Å-enge för att plocka gullvivor. Annars var det bäst att ha hunnit hem och i säng innan föräldrarna vaknade.

Ibland ordnade ungdomarna från Höbring, Rosta och Ölbäck gemensam dans på midsommarafton vid Menback, Tromp hlēte eller Millamålsa. Där var det oftast Matsas Runar som stod för dragspelsmusiken.

Om man gick förbi Källviks gård i Ölbäck kom man ned till Millamålsa som låg mycket vackert alldeles vid Östersjön. Där var det många par som svärmade på midsommardagens morgon, under björkarna vid Östersjöstrand, när solen gick upp och stänkte sitt guldglitter i de klarblåa vågorna.

Birgit Hallman

Minnen av dessa förhållanden finns lagrade i de estlandssvenska dialekterna. Dessa har säkert bevarat element, både ursprungliga och inlånade, alltsedan den första bosättningens tid, även om man måste räkna med att befolkningen i flera omgångar har minskat oerhört genom farsoters härjningar – t ex omkring 1350 och i början av 1700-talet.

Inte bara ord som *draiar* 'drejare', *dīslar* 'snickare', *skrādar* 'skräddare' och andra yrkesbenämningar, utan även vardagsord som *plārr* 'gråta överljutt', *fiko!* 'intrigera', *spas* 'skämt' och ett otal andra tyder på dagligt umgänge mellan svenskar och tyskar i samma miljö. Säkert hände det någon gång att en ålderman i gillestugan förebrådde en gillesbroder hans dåliga bordsskick, hans *slubbern*, och svenska hantverkare tog upp detta målande ord och använde det i formen *hlāpor*; efter ett redigt gille kunde man säkert se många *scheiwehn* 'gå på ostadiga ben', och svenskarna sade *skaivo!*.

De estlandssvenska dialekterna har bevarat åtminstone bortåt 150 tyska ord. De flesta tycks tyda på närbkontakt i daglig miljö och måste då bedömas som inlånade i staden. Även på de estlandssvenska dialekternas satsbyggnad har tyskan utövat inflytande; mest karakteristiskt är uttryckssättet *he ä te vitand, tām ära te komand*.

Godsherrskapets språk på landet har i jämförelse med stadstyskarnas spelat en obetydlig roll för de svenska dialekterna.

Kontakten med esterna har satt de djupaste spåren. Denna kontakt har i främsta rummet ägt rum på landsbygden och lämnat avlagringar i estlandssvenskarnas språk under många hundra år. Det gäller inte bara ord från livets olika områden utan även uttryck och satskonstruktioner.

Vi sade om en vettlös människa att hon var *ūta aro*, ansiktet hette *nāgu* och där kunde man ha *voinser* 'mustascher'. Sladdrade någon, så sade man att han *iāma*, en slösaktig människa *raiska*, en stolt var *ofke*. Dagligen mötte vi ord som *vāll* '(hjul)axel', *karp* 'dosa, ask', *kilmet* 'skäppa', *kik* 'gunga', *kulp* 'slev', *sakk* 'plog', *rankar* 'seldon', *pältik* 'avträde' m m, m m.

VÅR GLADA TRÄFF HEMBYGDSDAGEN

Tid: kl 11 den 20 augusti 1978

Plats: Restaurang Lantis, Fiskartorpsvägen 160 A (vid universitetet)

Pastor Birger Westerberg håller andaktsstund med sång

Professorn Sten Karling talar om minnen och intryck från 30-talets Estland

Rågödanslaget dansar några nya och gamla danser

Rågöspelmännen spelar till allmän dans

Resväg: med bil eller tunnelbana 15 till Universitetet.

Ta med alla dina vänner och bekanta.

Sångboken och hembygdsdräkten glömmar du väl inte?

Hjärtligt välkomna!

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

Ett stort antal verb konstrueras enligt estnisk förebild: *dai ā* 'dö av', estn. ära surema, *liftas ā* 'lyktas av', estn. ära löppema, *lāta ā* 'låta av', estn. järele jätma, *nāck ā* 'neka av', estn. ära keelama, *lai ner* 'lämna ner', 'sluta med, lämna', estn. maha jätma, *gāra ut frām* 'göra ut från', 'bry sig om, låtsas om', estn. välja tegema. Vidare en mängd uttryck som *gāra iutt om* 'göra jutta om', 'föra på tal', estn. millestki juttu tegema och ett otal andra. Dessutom översättningslån och satskonstruktioner.

Ryskan hade givit oss t ex *orä'dnik* 'polis', *kardavāi* 'd:o, båda med skämtsamt biton, *paesnik* 'hästhandlare' *borsoi* 'borgare' (föraktligt om rik man), *prikās* 'befallning' osv.

Språket är vårt sätt att systematisera och uttrycka omvärlden. Olika språk fungerar olika i det avseendet, de är uttryck för skiftande uppfattning av tillvaron och uttryck för ett förgånget som gestaltat sig på skilda sätt i skilda miljöer.

De estlandssvenska dialekterna har i sig upptagit element från andra språk i form av ord, uttryck och konstruktioner som vi kan iakttaga. Det är emellertid bara isbergets topp som vi kan se. Under lånegodset ligger de långgivandes kultur, livssyn och värderingar eller vad vi nu vill kalla det. Detta har följt med och inlemmats i vårt beteende, våra bedömningar och

uppfattningar. Däri ligger ingenting negativt, utan fastmer mycket positivt och berikande.

Många av oss har väl liksom jag själv känt en oförklarlig samhörighet med främmande människor nere i Europa, det har gått så lätt att få kontakt, det har funnits gemensamma intressen och något odefinierbart samförstånd. Jag är övertygad om att detta har sin grund i estlandssvenskarnas kontakt med de stora kulturströmmarna från Central-Europa som sedan tidigt medeltid har sköljt upp över Balticum, intensivare och framför allt varaktigare än över Sverige. Men den nära samhörigheten upplever man också i rysk miljö. Och naturligtvis framför allt i estnisk. Alla dessa miljöer har påverkat varandra och oss.

'Estlandssvenskt' har en svensk grundval, liksom ordets huvudled är '-svenskt'. Men detta svenska har en bestämning, estlands-, som innebär en kraftig modifikation, en förändring, av grundordet. Innebörden av denna förelid rymmer i sig mycket av det som har skett i Estland under de senaste sjuhundra åren, i detta spänningscentrum där nationaliteter och språk möts och där de stora händelserna aldrig upphör att växla. Estlandssvenskt betyder svenskt med djupgående inslag av omgivande nationaliteters tänkesätt, kultur och livsuppfattning.

MISSION OCH KYRKA

TANKAR KRING EN BOK

I början på 1870-talet startade Evangeliska Fosterlandsstiftelsen missionsverksamhet i Estlands svenskbygder. Detta blev upptakten till en under årtiondenas lopp alltmer genomgripande omvandling av det religiösa livet i dessa trakter. Människorna var praktiskt taget överallt mottagliga för den nya förkunnelsen, och ett flertal frikyrkliga samfund kunde vart efter etablera sig på de skilda orterna. Det var väl egentligen bara Rågöarna och Runö som oryggligt höll fast vid den gamla kyrkan och inte skänkte de nya förkunnarna gehör.

Missionens budskap framfördes nästan uteslutande av utsända från Sverige, som representerade skilda riktningar inom den frikyrkliga rörelsen. De inhemska predikanterna ur estlandssvenskarnas egna led kom aldrig att få avgörande betydelse i väckelsearbetet.

Även Svenska kyrkan bedrev verksamhet inom de svenskspråkiga församlingarna i Estland. Längre saknade estlandssvenskarna helt egna präster och fick mottaga själasörjare från Sverige för alla sina församlingar. Först under det senaste årtiondet av självständighetstiden kunde några kyrkliga poster beklädas med män ur de egna leden.

Det intensiva religiösa livet i Estlands svenskbygder från 1870-talet till början av 1940-talet, då bosättningen upplöstes, och den brokiga bild som det företedde har nu skildrats i en avhandling Svensk mission och kyrklig verksamhet i Estland 1873–1943 av den flitige forskaren, Klottorp-svensken Alvin Isberg, som i en rad böcker redan behandlat kyrkofrågor i Estland under äldre perioder.

Det källmaterial som stått till förfogande är inte fullständigt. Mest rör det sig om rapporter från rikssvenska predikanter och prästmän samt tryckta memoarer som några av dessa utgivit. Estlandssvenskarna själva och deras syn på problemen möter man däremot sällan i urkunderna. Detta förhållande

gör bedömningen av många frågor svår och osäker. Alla samfund som sände ut missionärer har inte heller ordnade arkiv.

Uppgiften att teckna det religiösa livets utveckling under den nämnda perioden har sålunda inte varit lätt. Dock har Isberg haft egna minnen och intryck att lita till som en samordnande faktor och som en måttstock vid bedömningen i flera fall.

Hans arbete har trots svårigheterna blivit en, såvitt jag förstår, fullständig och i det allra mesta pålitlig översikt med en mångfald konkreta och belysande detaljer – ja, ibland får man nästan intrycket att de målande detaljerna ägnas större omsorg än huvudlinjerna.

Boken omfattar tolv kapitel. Den börjar med en framställning om missionstankens uppkomst och omsättande i praktiken, och sedan behandlas frikyrkighet och lutherdom ur olika synpunkter. I kapitlet om Ev Fosterlandsstiftelsens verksamhet i Estland står naturligtvis namnen Österblom och Thorén i centrum, men även evangelisation och missionsförsök på Nargön och Rågöarna behandlas på ett förtjänstfullt sätt, liksom andra mindre kända aktioner i sammanhanget.

Frikyrkigheten i reaktionens och russifieringens samhälle behandlas i tredje kapitlet. Här skildras situationen efter den svenska missionens upphörande i slutet på 1880-talet samt de första baptistförsamlingarnas uppkomst.

Missionsverksamheten var naturligtvis beroende av lagstiftningen i landet, och denna bakgrund ägnas ett kapitel som slutar med tillkomsten av 1934 års religionslag och dessa konsekvenser för utländsk missionsverksamhet i Estland, vilka många av oss ännu har i friskt minne.

I de följande kapitlen redogörs så för framväxten av de olika samfunden, friförsamlingarna på Ormsö och i Rickul, baptismen på Nuckö och Ormsö, pingströrelsen samt slutligen örebromissionen i Narvaområdet (bland ester). Kapitlen V-VII ägnas

Svenska kyrkans verksamhet i Estland och innehåller en utförlig redogörelse för organisation, personer och arbete. Här synes ett fylligare material ha stått till förfogande.

Efter en tid av fortskridande desorganisation – bl a var till slut flertalet prästjänster inte besatta – beroende på omvälvningarna i landet upphörde den kyrkliga och frikyrkliga verksamheten på estlandssvensk botten i och med att det stora flertalet estlandssvenskar kom till Sverige och Sovjet återtog Estland.

Isberg har skrivit en bok med stora förtjänster. Han har förmått systematisera det disparata materialet och ur detta vaska fram huvudlinjerna i utvecklingen, samtidigt som han drar fram en mängd detaljer. Dock skulle man kanske ha väntat sig en mer påtaglig reservation mot ensidigheten i källmaterialet under framställningens gång. Rapporterna är rikssvenska, och man kan inte begära att de skall ge en även ur estlandssvensk synpunkt riktig genomlysning av alla problem. Många minnesbilder är också – som författaren till boken naturligtvis är medveten om – suddiga och omedvetet tillrättalagda osv. Prosten Linderstams brev skrivet 1938 t.ex. behandlar då aktuella estlandssvenska förhållanden, men själv lämnade han Reval 1923 efter några års tjänstgöring, och brevets värde kan nog betvivlas med tanke på detta.

I sitt arbete lämnar Isberg en rad personkaraktistiker. Österblom blir på ett sunt sätt nedtagen från sin piedestal och fråntagen sin helgongloria. Det är välgörande att få påpekat att mycket som anses vara positiva resultat av hans sociala insatser egentligen bara ligger i linje med tidens utveckling, något som många väl har förstått men inte framfört tillräckligt klart. Hans gärning blir emellertid inte sämre när den får mänskliga proportioner.

Eskil Rydén's pessimism och vankelemod belyses och får utgöra en del av förklaringen till hans motgångar. I

ORMSÖ-ANDERS NATTVARDESKALK VORMSI ANDURSI "SABATIKARIKAS"

I den sovjetestniska tidningen "Sirp ja Vasar" – Skäran och Hammaren – behandlar skribenten "Antikvaar" under den estniska rubriken ovan de öden som drabbat Ormsö S:t Olai-kyrkas nattvardskalk. I översättning lyder berättelsen sålunda.

"Eibofolke . . ." Russvurms publikation från 1855, som premierades av Vetenskapsakademien i Petersburg med Demidovpriset, innehåller bl.a. följande legend.

På Ormsö i närheten av Fällarna på Vitberget i häxornas kulle, där häxor-na i forna tider hade sina träffar, passerade en tidig morgon på hästryggen ynglingen Anders från Förby på väg till gudstjänsten. Anders var tämligen förvånad när han uppmärksammade belysningen på kullen och den folkskara som hade samlats kring de dukade borden för att njuta av mat och dryck. I mitten vid bordet satt som husvärd den gamla bocken. När han upptäckte Anders, bar han en silverkalk till honom, hälsade vänligt och bjöd bondsonen på drycker. Anders tog emot kalken, men i stället för att dricka hällde han ut innehållet över axeln, och med kalken i behåll red han iväg. Kalken överlämnade Anders till prästen, och den togs i

bruk vid nattvarden. Anders häst förlo-rade skinn och hår.

Nåväl – den från den onde själv genom bondehanden till Ormsö kyrka förmedlade kalken och dess innehåll av vin förhindrade ej senare nattvar-dsbesökarens beröring av kalken.

Men vad är anledningen till denna ålderdomliga historia kring kalken?

Intill hösten 1944 fanns verkligen i kyrkan på Ormsö en urgammal 20 cm hög silverkalk, uppenbarligen den-samma om vilken legenden talar. Av det fotografi som finns i Konstminne-nas skyddsarkiv framgår, att ovanpå den typiska gotiska kalkens sexkantiga rombergsfot finns ett gjutet krucifix med pärlor, liksom en sörjandes tårar. Det intressanta formatet gör kalken stabil att ta i handen som drickkärl. På den svarta emaljdelen finns graverat "JHESUS". Kupan för vinet är propo-tionellt liten, bara 1/3 av kalkens höjd.

I Kustbon nr 22/23 den 16 dec. 1932 redogör dåvarande kyrkoherden på Ormsö Karl Nilsson-Hammarin för Ormsö församlings präster under 400 år. Redogörelsen illustreras bl.a. med ett foto av nattvardskalken.

I den estniska tidningen "Sirp ja vasar" finns samma foto och under fotot står: "Det är inte känt var kalken finns". Översättaren ställer frågan: är det någon i Sverige som känner till kalkens öde?

samband med hans gärning framträder också den skarpaste motsättningen mellan estlandssvensk frikyrklig tanke – i form av pingstväckelsens uppfattning om dopet – och rikssvensk samfundsbunden syn på centrala trosfrågor, som uppstod under denna period av vildvuxen frikyrkoexpansion.

Sympatiska drag skyntar fram här och var, Ivar Pöhls orädda uppträdande under de farliga ockupationsåren får ett välförtjänt omnämnande, John Isacson omtalas som uppskattad av sina församlingsbor, Arthur Johansons djupt mänskliga kristna syn framhålls. Som en chockartad kontrast härtill står emellertid framställningen av kontraktsprosten Hj. Pöhl under ockupationen. Mycket undandrar sig vår vetenskap i den oerhört komplicerade situation som rådde då, både religiöst, psykologiskt och framför allt politiskt, och det är redan därför betänkligt med ett kategoriskt fördömande på grundval av ett tunt källmaterial. Johan

Lindström lever fortfarande, om jag inte är fel underrättad, och äktheten av hans intyg om Pöhls tjänstgöring torde kunna kontrolleras. Isbergs framställning hade vunnit på att med större kritisk försiktighet behandla uppgifter som färgats av personliga motsättningar. Personer i central ställning blir ju alltid föremål för vitt skilda bedömningar.

Oavsett detta har Alvin Isberg skrivit en levande och fängslande bok om värden och verksamhet som spelade en mycket viktig roll i estlandssvenskarnas liv under mer än ett halvsekel.

Edvin Lagman

Alvin Isberg, *Svensk mission och kyrklig verksamhet i Estland 1873–1943*. Uppsala 1978. – Kan beställas hos Uppsala universitet, Teologiska institutionen, Box 511, 751 20 Uppsala. Pris 50:– inkl. moms.

I motsats till dagens vinpokaler har Ormsö-kalken en mycket bred fot. Ändock förefaller den ej att vara tung. Till formen slank, har den något gemensamt med det medeltida Revals fönsterkarmars och förstugestolpars arkitektur.

Ormsö-kalkens fot är försedd med danebrogen, Revals stads lilla vapen, och med mästarens initial "H". I botten finns dessutom, ingraverad på latin, överlåtelse-texten. Därav framgår, att kalken år 1514 av revalbon Jacob Rickmaker, överlämnats till CO-VENTRI ORGIS PDICATOR – predikanternas konvent, d.v.s. dominikanerklostret.

Enligt forskare avsågs dominikanerklostret i Reval, men artikelförfattaren – "ANTIKVAAR" – förmodar att kalken var förfärdigad för Maria Magdalena-kyrkans i Dorpat räkning.

Under året 1514, när Ormsö-kalken överlämnades till dominikanerna som gåva, arbetade i Reval två guldsmeder, vars familjenamn började med boksta-

ven H, Lambert Hostkamp och Hans Holtappel. Silverforskaren dr. Adolf Friedenthal i Reval har ansett, att Holtappel är mästaren till den aktuella kyrkokalken.

Hans Holtappel var guldsmed i Reval från år 1495 till sin död år 1536. Han var en uppskattad och framgångsrik mästare. I arv lämnade han efter sig till barn och systrar inte enbart lös-egendom utan även en fastighet i Münster i Tyskland, värd 900 gulden.

Det är att beklaga, att av de få silverarbeten som har bevarats från medeltiden, endast Ormsö-kalken är hänförlig till denne mästars produktion.

Kalkens donator, revalbon Jacob Rickmaker, återfinns ej i stadens invånar- och boken men fem decennier senare omnämns i Revals urkunder Gorris tom Rickmacker och år 1571 stadsknekten Tönnis Rickmacker. På den tiden hade i närheten av Harku funnits en gård, vars estniska namn i tysk översättning blev Rickmacker. Enligt en annan källa – Medjevist Külliki Kaplinski – är Rickmacker ett ämbetsnamn för en stadens syningsman. Denna befattning hade ekonomiskt sett varit en inkomstbringande sysselsättning.

Med tanke på Rickmackers gård i närheten av Harku anses det vara sannolikt, att Ormsö-kalken var en gåva från en bonde Jacob under Revals dominikankloster, från Harku. Kutymen på den tiden var att esters namn i offentliga handlingar översattes till lågtyska eller till latin, och i reformationstidens Reval fanns förmögna ester som var i stånd att till kyrkor och kloster skänka dyrbara konstföremål.

Före reformationen ägde även Revals dominikanerkloster ett rikligt silverförråd, vilket nu (om detta skulle ha varit kvar) hade räckt till att fylla ett mindre museum. Tyvärr konfiskerades den 31 maj 1524 från klostret på order av de till luteranerna övergångna fyra altarsmyckningar (S:t Dominicus, kristaller & glasstenar; S:ta Cattrine-Katarina, med allehanda stenar och glas, S:ta Anna och S:t Siimon och därtill sexton kalkar med tillbehör, tio kors och annat). Att allt detta konfiskerades, var en försiktighetsåtgärd under oroliga tider. Några månader senare, den 13 september 1524, överföll en hämndgirig folkmassa, "herr omnes" (allas herre), såsom krönikören minns

ESTLÄNDSKA LEVNADSMINNEN

1. EN ÖVERBORGMÄSTARENS ÖDEN

Kanske erinrar sig ännu några av den svensk-finska Reval-församlingens medlemmar bland Kustbons läsare en äldre, skäggig och tämligen korpulent herre, stadsarkivarien Otto Greiffenhagen, död 1938, Paul Johansens, den danskfödde medeltidshistorikerns, företrädare i ämbetet. Ottos far, Wilhelm G., hade ett levnadslopp av stort intresse och nedskrev med tanke på sina barn en självbiografi, vilken nyligen utgivits av baron Arved v. Taube i Bremen på Harro v. Hirschheydts förlag i Hannover-Dühren och under Carl Schirrensamfundets auspicier. Boken omfattar 209 sidor, tätttryckta och med foto av författaren på gamla dagar. För Reval- och även Nargö-svenskar har boken intresse.

Författarens farfar flyttade från Pommern, där Greiffenhagen var en liten (nu troligen polsk) stad, till tsarriket som sadelmakare. Hans (författarens) far hade muikaliska anlag och blev kantor i en evangelisk kyrka i Arkangelsk, den dåförtiden blomstrande handels- och sjöfartsstaden vid Vita havet. Där träffade han en flicka

från Schlesvig Adolfinna, som kallades dit med sin mamma av sin mormorsbror, framgångsrik köpman i staden. Det blev parti. Men kantorn var sjuklig och dog snart. Så fick man återvända till Sönderjylland och i många år bo i Haderslev, på den tiden en obetydlig håla. Åtterresan tog cirka fem månader i anspråk (från Arkangelsk till Hamburg) under det ditresan bara tagit 25 dagar.

Man får sedan höra mycket om Haderslev och dess gymnasium och om hur Greiffenhagen blev apotekselev där men 1839 kallades tillbaka till Ryssland och kom att studera i Dorpat. Ett arv sätter honom i stånd att bege sig till tyska, mera livaktiga universitet, och i boken följer nu synnerligen intressanta skildringar av akademiskt liv i Bonn, Heidelberg och Berlin. För sin karriär i Ryssland måste han återvända till Dorpat, där råkar han illa ut vid sitt första uppehåll. Denna gången går det bättre. Ibland var han också informator på adelsgods i västra Estland och fick mycket att göra med stackelbergare, dock ej med den österblomske Ormsö-baronen, jo, kanske när denne var ung och ogift 1846, ty

det, dominikanernas kloster och iscensatte en grundlig plundring. Katoliker- nas altaren slogs sönder, och allt av den lutheranska delen, som var värt att bäras undan, slängdes huller om buller. Att utrymmet för klostrets öl- bryggeri och vinkällare ej fann nåd, torde vara en självklarhet att förstå.

Det är ej omöjligt, att under den högljudda och bråkiga fyllerinatten, då alla gamla heliga föremål ramlade ner och bleve påtrampade, i "alla herrarnas skara" hade infunnit sig bondsonen Anders från Ormsö. Han uppfattade händelsen som häxornas sabbat och passade på att lägga beslag på nattvardskalken för att rädda den undan de onda.

Dominikanernas silverskatter kom till stadens förvaltning, en del användes för prägling av mynt och en del såldes 1544 till köpmannen Parvel Nytte – 42,9 g för 5.936 mark.

Att sälja kalken för att fylla på någon fattigvårdskassa var ej mening. Däremot kunde den ju säljas till någon provinskyrka, exempelvis till Ormsö. Men om Ormsö-kalken från Reval hade hamnat på ön genom en naturlig försäljning, skulle sabbatslegenden ha varit överflödig.

Även om vi inte glömmet legenden och dess uppkomst, måste vi avslutningsvis konstatera ett sorgligt faktum: Ormsökalken som sådan finns numera ej i Estland. Ormsösvenskarna förde vid överflyttningen till Sverige hösten 1944 med sig en kyrkan tillhörig "Madonna i barnsängen", som f.n. är placerad i Stockholms nationalmuseum. Om även kalken har hamnat där, har skribenten "Antikvaar" ej äran att vara underkunnig om.

Som sades inledningsvis är ovanstående en översättning.

då kom "die Wormschen Stackelbergs" på besök till godset Fähna, där G. var informator.

År 1850 flyttar Greiffenhagen till Reval, och med undantag för en längre resa till England, Sönderjylland och Tyskland, behandlar resten av boken hans karriär i Reval med den slutliga utnämningen till överborgmästare 1883. Men panslavismen tog makten, och då G. ej ville foga sig avsattes han 1885.

Vid sidan av sin administrativa verksamhet var G. också en betydande journalist och ledde Revalsche Zeitung från 1860 några år framåt. Han råkade därvid i strid med godsägaradeln, emedan hans rättskänsla drev honom att ta parti för de förtryckta bönderna, trots att han egentligen inte alls var estvänlig utan en tysk, snarast preussisk, nationalist. Han inlade stora förtjänster om stadens materiella utveckling, vilken kraftigt främjades av järnvägsbygget Reval-Petersburg. Kort sagt – en rekommendabel memoarbok för alla dem, som intresserar sig för 1800-talets Estland.

2. FRU HELMIS MINNEN

Under fristatstiden fanns i Tartu en livaktig lokalavdelning av "Svenska Odlingens Vänner". Till de trognaste medlemmarna där hörde kamrer Bernhard Mäelo. Hans hustru Helmi har på estniska skrivit en självbiografi, som nu i rapp översättning av sonen Memo utkommit på svenska under den kanske något exalterade titeln "Jag älskar livet."

Kanske har åtskilliga av Kustbons läsare redan tagit kännedom om detta arbete i dess estniska original. Jag skall därför fatta mig kort.

Av särskilt intresse, trots det betydande geografiska avståndet från svenskbygden, synes mig författarinns frispråkiga skildring av sin släkt och sin barndomsmiljö i södra Tartumaa vara. För mig har dessa kapitel varit alldeles särskilt spännande. Ett annat avsnitt, som de svenska invandrarna från Estland kan ha behållning av att jämföra med sina egna erfarenheter, är det som behandlar ankomsten till och de första åren i Sverige. Det var ingen dans på rosor.

Midsommarnatt

*Månen stod sömnig och tung över viken
när jag gick hem genom midsommarnatt.
Långsamt förklingade dragspelsmusiken,
bort dog med vinden flickornas skratt.*

*O, huru drömmande skön var ej natten,
djup som ditt öga sovande vik.
Florlätta dimmor kring ändlösa vatten,
skymning på sagor och stämning så rik.*

*O, huru skälvde av längtan mitt hjärta,
längtan till dig som inte var där.
Midsommarnatten blott anar den smärta
och sällhet man känner för den man har kär.*

E.L. (1934)

Man kan hitta en del minnesfel eller misstag i boken. Ett av dem gäller estlandssvenskarnas bosättningsområdet (s.11) där Ormsö och Rågöarna uteglömts men det estniska Dagö tagits med, trots att fru Mäelo på samma ställe berättar om utvandringen till Gammalsvenskby 1781.

En felaktig föreställning, som troligen ännu är utbredd även bland estlandssvenskar, är den om Undén som huvudansvarig för baltutlämningen. Vårt slöa UD, där Per Albin, medan han ännu levde, blev slarvigt informerad av en tjänsteman, som senare blev vår ambassadör i Köpenhamn, lade en dålig grund för bedömningen. UD:s beskäftighet väckte också, som Enquist visat, den björn som sover. Sovjet hade inte visat något intresse för utlämningen, men någon dum tjänsteman i UD gjorde den ena påstötningen efter den andra. Inom själva regeringen lär Ernst Wigforss och Gunnar Myrdal ha varit de skarpaste ivrarna för utlämningen. Och Günther hade genom sitt intresse för storbankernas i de estniska skifferoljeverken nedlagda kapital, vilket han inbillade sig att banken skulle få ersättning för,

om man tillmötesgick Sovjet med ett erkännande *de jure*, ej bara *de facto*, av baltstaternas ockupation, under sin utrikesministertid lagt den allrasämsta grunden. Undén kan väl sägas ha visat sig överdrivet lojal mot majoritetsbeslutet. De bestämmande kretsarna i Sverige begrep nog inte, att Hitlers seger över Sovjet var ett livsintresse för alla tre baltstaterna. Hitlerväldet kunde man ju bli av med lite senare, då västmakterna förmodades hava segrat precis som 1918.

Det vore av intresse att jämföra Helmi Mäelos bok med den betydligt omfångsrikare biografi som den internationellt mera kända lettiska författarinnan Zenta Maurina skrivit. Det skulle dock här föra för långt. Jag vill sluta med en uppmaning till alla som ej läst fru Mäelo att ta igen det försummade. Hon skriver rappt och ledigt, har så mycket att berätta och har varit med om så mycket i Estland, Finland och Tyskland under Hitlerväldets nedgångstid och slutligen i Sverige prövat på så mångahanda ting, att boken blir en verkligt givande läsning.

Per Wielselgren

TOMAS DREIJER

SÄLJAKTEN PÅ RUNÖ

Tomas Dreijer redogör här detaljerat för sälens vanor och säljägarnas metoder som bygger på ingående kännedom om dessa vanor.

”KÜTTIN”(”KLÖNTIN”) (TIDEN NÄR SÄLUNGARNA FÖDDES)

Under senare delen av februari månad började sälarna, ”vikara”, föda sina ungar, ”kūta”. Vid den tiden hade de gamla sälarna skaffat sig boplatser för vintern där de skulle föda ungarna. Nedkomsten skedde för det mesta i en snödriva (snögrotta), ”drīva”. En del födde också i en isgrotta (grottviste), ”ēlverback”.

Några födde även i det fria invid någon isvall, ”régga”, eller vid några uppbrutna isflak. (Betr. gråsälarnas, ”grua kuaļas”, födsel se gråsäljakten).

Snödrivan där sälungen föddes hade bildats när snön blåste samman vid uppbrutna isvallar, ”régga”. För att komma in i drivan underifrån genom isen fick sälarna arbeta hårt. En sälfamilj hade i regel flera skandningshål, ”nēsakļugg”, kanske upp till 10–15 stycken invid sin boplatz inom en radie av 400–500 meter. Några av dessa hål var så belägna troligen med tanke på att just där kunde en snödriva bildas. Bildades en snödriva just där andningshålet fanns, skrapade sälhonan med sina framlabbar (framskevlingar), ”skrāmo”, hålet större så att det till sist blev så stort att hon kunde komma upp genom hålet i snödrivan. Snödrivan gjordes ihålig så att den bildade en grotta. Det färdiga hålet, som kallades ”blīsa”, blev en förbindelsegång mellan vattnet under isen och sälungens födelseplats i snögrottan, ”drīva”. Utrymmet i drivan var så stort att både sälhonan och ungen kunde vistas där inne. Den nyfödda sälungen, kūt’n”, hade där ett gott skydd mot vinterns bistra vindar och kyla. Därinne vistades sälungen tills solens varma strålar smälte ner taket i drivan, ifall ingen jägare innan dess hade fångat den.

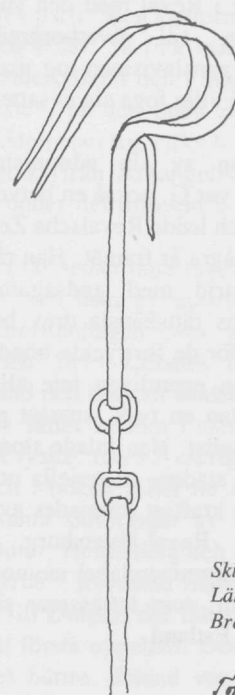
”ēlverbackan”, isgrottan, bildades när isen skruvade (tornade) flera islager på varandra. Mellan dessa islager bildades ett tomrum på 40–50 cm. Lösas isbitar kom mellan islagren, varvid

detta tomrum bildades. Dessa utrymmen var delvis öppna underifrån. Ibland fick naturligtvis sälhonan krasa öppningen större så att det blev fri passage. Uppifrån såg ”ēlverbackan” ut som en utbredd förhöjning på isen med smärre sprickor i isen. ”ēlverbackan” var en tryggare vistelseort för sälungen än ”drīva” uppe på isen. Där vistades den en lång tid under vintern, såvida ingen jägare med sin hund spårat upp och fångat den.

Några gamla sälarna hade ibland egna ”ēlverbacka”. Där kunde de i lugn och ro vila samt smälta maten efter en lyckad jakt.

Under den tiden när sälungarna, ”kūta”, föddes hade varje jägare som hade hund denne med på jakten. Med hundens hjälp spårades då sälungens boplatz. Fick hunden vittring, ”veghr”, följde jägaren på helspänn dennes beteende. En van och skicklig hund ”kūhund” gick försiktigt fram, inväntade sin husbonde, som följde några tiotal meter efter, och vid snögrottan, ”drīva”, stannade den. Då gällde det för jägaren att tyst och snabbt komma fram till drivan. Med ett par rappa slag med ”kjexstakan” slog han ner drivan. I detta ögonblick gällde det att få tag i ”kūt’n” innan den dök ner i ”blīsa” och försvann under isen. Var sälungen endast några veckor gammal var den ej så försiktig om att den förstod faran, utan jägaren kunde snabbt fånga den.

Fanns sälungen i isgrottan, ”ēlverbackan”, gick hunden försiktigt fram och ställde sig takt ovanför ungen. Av vittringen från sälungen visste hunden precis var den fanns. Då gällde det även nu för jägaren att snabbt få tag i sälungen. Med ”kjexstakens” nedre ände, ”kjexpiken”, högg ”pīkan”, jägaren, hål i ”ēlverbackan”. Helst skulle hålet huggas mitt över ”blīsa” så att inte sälungen vågade komma fram till ”blīsa” och dyka ner i vattnet. Att ”pīk negher ēlverbackan” tog mycket längre tid än att slå ner ”drīva”. Därför hände det ofta att sälungen

Skiss av ”klona”
Längd c:a 8 cm
Bredd c:a 4 cm

Tomas Dreijer
1973.

en försvann ner i hålet under isen. Om sälhonan anade faran kunde hon även ta ungen med sig bort från platsen. Misslyckades försöket att få tag i ”kūt’n” i ”ēlverbackan” gällde det att hoppas på bättre tur nästa gång. När jägaren fångat sälungen gällde det att snabbt hugga, ”pīk”, hål i isen och även försöka fånga sälhonan, ”vikarmoro”. I närheten av den plats där sälungen fångades höggs hålet. Intill hålet måste isen vara slät så att inte linan med den påsatta ”kūt’n” på ”klōna” fastnade i ojämnheter under isen. ”klōna” är en specialsmidd dubbelkrok (se fig. av klona). Den är fäst vid en tunn lina vars diameter är ca 6 mm och vars längd är ca 25–30 meter. Den mindre kroken fästes i nackskinnen på sälungen. Dubbelkroken på vilken sälhonan skall fastna står rätt ut. Med nål och tråd görs en ögla i fibben, ”stjertlappen” (den lilla svansen mellan bakskevligarna på sälungen). Linan trädes genom ögla. Detta gör att när kroken lossnar ur sälungen kan denna glida utmed linan och simma

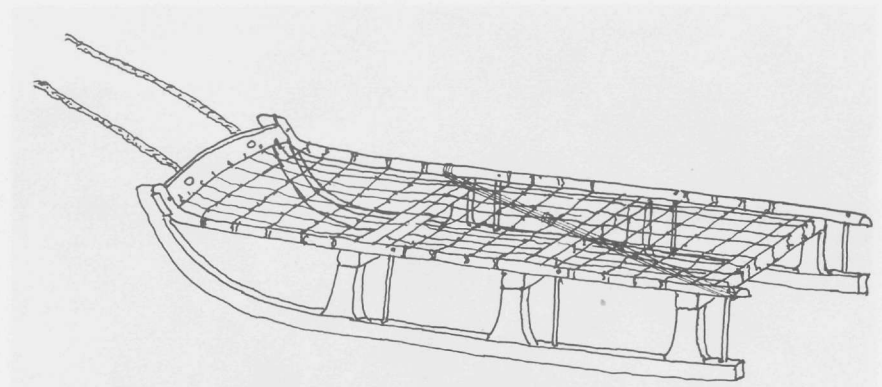

upp till ytan och andas. Detta inträffar när sälhonan fastnar på "kļōna". Sälungen drunknar annars lätt. När sälungen är fäst på "kļōna", släpps den ner under isen genom det upphuggna hålet. Sälhonan håller sig i regel alltid i närheten av sin boplatz när fara är å färde med sälungen. Får hon se ungen eller höra dess skrik när den simmar några meter under isen kommer hon till hjälp. Med sin framlabb (framskrevling), "skrāma", tar då honan runt ungen och vill simma bort till lugnare trakter. Jägaren ger då efter (släpper ut en del av linan) i början för att sedan bromsa in innan linan löper ut. Vid inbromsningen fastnar "klona" i bröstet på sälhonan, "vikarmoro". Några spännande minuter följer. Sälhonan rycker och sliter. Jägaren, "kļōnfeskjan", måste vara uppmärksam på honans beteende så att inte linan plötsligt blir slak, för då kan "kļōna" lätt lossna. Så småningom måste sälhonan ha luft, varför den kommer upp till det upphuggna hålet för att andas. I det ögonblicket när den sticker upp nosen (mulen), "mūļa", genom issörjan i hålet hugger jägaren med ett snabbt hugg "kjēxpiken" i huvudet på sälen som då efter några sekunder är död. Därefter drar han sälhonan (och kanske även ungen, om denna ej redan tidigare kommit upp till hålet) upp på isen genom det blodfyllda hålet.

Det lyckades inte alltid att fånga sälhonan på detta vis. Ofta fastnade hon ej på "kļōna". Ibland slet hon sig och kom ej tillbaka medan man fiskade, "fēsķja", med "kūt'n". Då placerades sälungen tillbaka i boet. Detta förekom ofta före 1920-talet. Då var sälungens skinn ej så eftertraktat som under senare år på 1930-talet.

Metoden att fånga sälhonan med "kļōna" lär ej ha varit gammal på Runö. Under 1890-talet hade några runöbor som jagade säl utmed Finlands kust lärt sig den av några finska säljägare och fört över den till Runö. Metoden är ganska grym och orsakar lidande för både sälhonan och dess ungar.

Jägare som inte hade hund med sig när sälungarna föddes fortsatte med "stouandebi" (att vänta på sälar i öppna vakar, "vatno", och vindbrun-

Skiss av "kjalcan"
Längd c:a 90 cm
Bredd c:a 40 cm
Höjd c:a 12 cm

Tommas Dräger
1978.

nar, "veghrbrunna"). De sälar som hade sina boplatser vid dessa vakar kom ibland och "stoua". Även andra sälar som for omkring såg man ibland i vakarna.

"UPALSTIN" (TIDEN NÄR SÄLARN KOM UPP PÅ ISEN)

Under första hälften av mars månad, när det blivit varmare och solen började smälta snön, började sälarerna komma upp på isen. I närheten av sina boplatser skrapade de hål i isen med framlabbarna (framskrevlingarna), "skrāmo". Från ett andningshål, "nēsaklugg", började de skrapa upp ett större hål som kallades "blīsa". Genom detta hål kom de upp på isen. "Blīsa" hade en diameter på ca 50–60 cm. Sälarerna kom också upp på isen vid nyuppspruckna isrännor, "nīgūao", och andra öppna springor, "sprēngjo", i isen. Ungsälarerna skaffade sig i regel inga fasta boplatser under vintern. De höll sig mera för sig själva. De blev också bortjagade från de bästa boplatserna av de gamla hannarna, "stouata", som slog vakt om sina revir.

Under vintern såg man ofta "uppspejkar" i nyis. Det var tillfälliga andningshål som sälarerna, "vikara", slog upp i isen under restiden. Med "bunoleika" (bakdelen av kroppen där skrevlingarna är fästa) slog de upp dessa "uppspejka". När sälen for omkring och inte träffade på öppet vatten där den kunde andas slog den upp dessa hål. Där "vikara spejka upp" var isens tjocklek 8–10 mm. I tunnare nyis, "netēng", stack sälen huvudet direkt upp genom isen. En säl kunde simma långa sträckor under vatten ef-

tersom dyktiden, "vikarskrejen", var 15–20 minuter.

Äldre jägare sade att där gräsälen "spejka upp" var isen så pass tjock att den bar en jägare. Gräsälen, "gruakuan" hade större kraft än vikaren "vikara" att slå "uppspejkar" i tjockare is.

De gamla (äldre) sälarerna hade också i närheten av sina boplatser skrapningshål, "huoklugg", vars diameter var ca 20–25 cm. Dessa hål var belägna i områden med slät is. I dessa hål stack sälen upp huvudet och spanade runt.

Liksom vid "stouandetin" begav sig alla jägarna ut från stranden vid soluppgången. I samlade grupper gick de fram till "fastis'ns" yttre kant, "fastislia", för att sedan sprida ut sig. Längre ut skringrades de ytterligare. Det kallades "tagħa se sjo" (taga sin sjö). D v s man skulle hålla ett visst avstånd till sin sidokamrat ca 1–1,5 km. Man gick då i riktning rakt ut från ön i solfjäderform. Efter ungefär varje kilometer gick jägaren, "vikarskjutan", upp på någon isvall (uppruten is), "rēgg ell kļomp", för att spana efter säl med sin kikare (tubkikare). Han spanade (kikade) runt i 180° (i en halvcirkel) framåt och åt sidorna. Det gällde att snabbt kika, "kik", och även hålla sin sidokamrat i sikte. Med sina sidokamrater, "sīmenno", skulle han även hålla jämn takt, annars kunde det hända att de kom långt före och att de kom och sköt sälen på hans kosa. Enligt gammal lag var det förbjudet att tränga den andre samt att komma och skjuta sälen på den andres kosa.

Jägaren i skjutläge

Foto G Schantz 1923

Fick jägaren syn på säl gällde det att snabbt bedöma från vilket håll det lämpligaste skylet fanns, "ua huafre bo bäst skjüle var". Ifall det lämpligaste skylet var från motsatta hållet där jägaren befann sig i förhållande till sälen måste han springa om den, "loup um en". När jägaren skulle "loup um vikan" var avståndet till sälen (mellan man och säl) beroende på isens beskaffenhet. Var isen uppbruten (hoppackad is), "brutjan is", kunde avståndet till sälen vara 500–800 m. Om det var slätare is, "jamma is", måste avståndet vara betydligt längre, t ex 800–1500 m.

Vindriktningen spelade också en stor roll när man skulle "loup um vikan". Sälen har ett mycket känsligt luktsinne och får vittring på långt håll. Därför måste avståndet vara tillräckligt långt när man sprang om sälen på lo-vartsidan (vindsidan) "ua iverboen" el. "ua vëghrboen". Sälen har även en god syn och hörsel. Detta måste beaktas noga i alla avseenden.

Efter att ha bedömt från vilket håll man skulle smyga sig på sälen "ua huafre bo man skutt gua fëske eft vikan", måste vissa åtgärder vidtagas beträffande klädseln. Detta kallades "gira se huiten" (göra sig vit). Fårskinnspälsen, "kasken", (eller den grå vadmalsrocken) tog man av sig. Under den hade man en tunnare skjorta, "skjütskjorta", som i regel var av linne eller vitt bomullstyg. Samtidigt satte man på sig en vit bomullshätta (mossa), "huomëssa", direkt på hu-

vetet. De vita vantarna "krakahanklo" (krypvantarna) tog man också på sig. När man smög sig på sälen skulle man vara vit, d.v.s. svår att upptäcka av sälen bland is och snö. Tyst skulle man smyga sig fram på isen.

De flesta redskapen och en del av klädesplaggen lämnades kvar på isen när man började "fëske eft vikan". Det var kälken, "kjalikan", harpunlinan, "toja" (som bör skrivas toija), fårskinnspälsen, "kasken", tumhandskarna, "hanska", pälsmössan, "skinnhatt'n" med den påträdda "hattmëssa". Hade jägaren hund med sig lämnades den också kvar vid klädesplaggen på isen. Hunden låg kvar vid kläderna tills skottet small. Då rusade den iväg till den skjutna sälen. "Kjësstaken" tog man med sig närmare skylet, "skjüle", ifall den skulle behövas, t ex när sälen gled ner från isen och hamnade under iskanten i vattnet efter det dödande skottet. Med "kjësstakan" skulle man då försöka nå den döda sälen och få upp den på isen igen.

När jägaren smög sig på sälen gick han först hukad, "krökor", för att sedan krypa, "kraka", på isen. Ibland måste han även hasa sig på mage, "hläp se" (släpa sig), fram till skylet, "skjüle". Skylet bestod vanligen av några upptornade isflak. Var skylet lågt, "luah", måste man ta sig fram försiktigare. Vid minsta ljud eller rörelse blev sälen orolig. Anade eller misstänkte den något, "fëck vëhllhëng ua nagma", dök den snabbt ner i

"blisa" och försvann. Sälen stod alltid på vakt. Med korta intervaller, 1–3 minuter, lyfte den upp huvudet och såg sig omkring 5–10 sekunder. Därefter sänkte den huvudet igen och slumrade till några minuter. Detta upprepades hela tiden medan sälen låg på isen.

Efter att man kommit fram till skylet gällde det att snabbt och försiktigt studera sälens beteende. Jägaren måste bestämma sig om han skulle skjuta sälen "eft uppkoukning ell stëlanst upa" (när sälen lyfte upp huvudet eller när den låg stilla). Ofta ligger sälen med huvudet undan vind eller med nosen vänd mot de närmast upptornade isflaken som i många fall är skylet.

Efter att ha bestämt sig hur han skall skjuta, och när sälen sänkt huvudet igen samt slumrat till, stack han upp bössan och var skjutklar. Det gällde att sikta noga och inte förhastiga sig. Var avståndet till sälen bra, "skohtualde gott", bommade sällan en bra skytt. När skottet avfyrats och sälen var död sprang skytten, "skitt'n", fram till sälen, "vikan", och drog den några steg, "tren", längre bort från hålet. Sedan gick han tillbaka och hämtade "kjësstakan" och kom så fort som möjligt tillbaka för att sedan doppa sälen, "vet vikan", i vattnet i det öppna hålet. Om man inte "vëter vikan" är det risk för att håret lossnar på den döda sälen, "huare multner pa vikan" p g a sol och värme. Är det tidigt på dagen, drar jägaren sälen till någon isvall "regg" och placerar den i skuggan av något isflak. Han går tillbaka och hämtar sina klädesplagg och redskap för att sedan fortsätta längre ut och mot nya jaktäventyr.

På återvägen hämtar han den skjutna sälen. Ifall det blir någon säl till, binder han sälarna på kälken och fortsätter mot land. Är det snö på isen drar man sälarna efter sig i dragselen. Vill han ha hjälp av sin lagkamrat sätter han något klädesplagg på "kjësstakan" och kallar på denne. Detta kallas "bua-aken". Har även lagkamraten fått säl, får var och en själv klara sina sälar iland. De träffas naturligtvis på återvägen och hjälps åt när så behövs. Var det under "selsets" tid fick de hjälp av de övriga i selset. Det är arbetsamt att ta sig fram med en tungt lastad kälke på svårframkomlig is. Kommer de fram till "fastisla" och "kalla" kan

de lämna kvar sälarna där. Dagen därpå går kvinnor, större barn och äldre män och drar iland sälarna. Detta kallas "vikardregha". Sälarna placeras sedan i någon ria, "ri" (huset där rågen torkas i under hösten) för att så småningom flås och styckas, "skiraua". Är det någon av jägarna som fick sin första säl för vintern bjuder han på själöl "själe!" på kvällen.

En jägare måste alltid veta ungefär hur långt han befinner sig ute på isen. Han skall även kunna beräkna att han hinner iland före mörkrets inbrott. Avståndet ute till havs bedöms efter olika konturer på ön d v s ju längre ut man går desto mer försvinner (eller ändras) de olika konturerna som har olika namn. Benämningarna skiljer sig nå got, beroende på om man ser ön från öster eller väster. Måttet, "muate", följer varje benämning.

Nu ser vi ön (Runö) från öster och avlägsnar oss från land:

stekomuate:
innan torkställningarna för fiskereds-
skap (gistren) vid stranden försvinner
ur sikte
mei muate:
innan sjöbodarna försvinner ur sikte
back muate:
innan backarna försvinner ur sikte
tallsko muate:
innan tallskogen försvinner ur sikte
smuasko muate:
innan lägre delen av skogen försvinner
ur sikte
luandsudd muate:
innan topparna av skogen försvinner ur
sikte
bjjere muate:
endast Högberget, "Houbjere", syns

Under "selses" tid (när man jagade i lag i "selse") före mitten av 1920-talet hade varje "sels" flera båtar, "nētebet" (nätbåtar), placerade i "kalla" på olika platser runt ön. Därifrån tog de sedan båtarna på morgonen och begav sig iväg ut på den drivande isen. Isen stod ofta stilla mitt i vintern när hela Rigaviken var fylld med is. Då tog man inga båtar med sig.

Efter "selses" tid bestod de olika jaktlagen av två eller fyra man. Då använde man den lilla roddbåten "lodja" som var lämplig endast för två man. Båda dessa båttyper var försedda

Jägarna på hemväg med dagens fångst

Foto G Schantz 1923

En sällsam jakthistoria

Georg Stahl berättar i en historia från Nuckö om runöbon som trodde att han för första gången hade skjutit bom och om "sälens som med några hagel i baken kom undan upp på det torra. Händelsen lär ha inträffat kring sekelskiftet.

Förr i tiden lär våra estlandssvenska kustbors nyårshälsning till varandra ha varit: Ges give sitt gutt nit år; bätra opa nī-äre än opa gäl-äre; än aikja, boskan å små-krīana gutt må trīvas å se gutt väx; än dor mike fisk må fīås å skāper gå opa gronnena (Jesus/Gud/ give ett gott nytt år; bättre på nya året än på gamla året; att hästarna, boskapen och småkreaturen gott må trivas och säden gott växa; att det mycket fisk må fås och skepp gå på grunden).

Detta "näringsfång", att kusten blev välsignad genom skepp som strandade utanför, var just inte så vinstgivande, ty sådant hände ju mycket sällan. Mest lönande var nog när skeppens däckslast spolades överbord under stormarna och flöt iland.

Bräder och plank kunde således i rätt avsevärda mängder flyta i land efter stormarna, men det var riskabelt att ta vara på godset för de ryska gränsvakternas skull. I allmänhet tog dock strandvakten sin tjänstgöring lättvindigt. När det var ruskväder ute satt de

med speciella stålskenor under kölen så att det var lättare att dra båten på isen.

Forts. nästa nr.

hellre inne i sina varma "kardon" och spelade balalaika och sjöng sina glada topörirokovitsa-visor än de gick ute och spankulerade längs stränderna i regn och blåst om nätterna. Därför kunde de som var påpassliga och oförvägna göra ganska goda kap utan att bli upptäckta.

Bärtals-Karl, som bodde i en av byarna närmast havet, var just den företagsammaste och påpassligaste mannen i byn, när det gällde att osedd taga vara på havets gåvor.

Före morgonvarden, när alla andra ännu "snarkade i byn", gjorde han dagligen sin inspektionsresa längs stranden.

Tursamt nog låg ett stycke av hans egna marker intill själva strandremsan. Där fanns en liten dunge täta enbuskar. Fann han något som var värt att ta vara på, så gömde han det bland enbuskarna för att nästa natt, när det hunnit bli nedmörkt, bära det tvärs över åkrarna till sitt hem och slänga upp det på någon vind. Där var det väl skyddat för onda och avundsjuka ögon.

En mörk lördagsmorgon på hösten gick Karl sin vanliga rond längs stranden, men fastän det hela natten hade blåst en kraftig sydväst, fann han inte en enda spillra på hela strandom-

rådet. "Aha", tänkte han, "vinden blåser ju från det hållet, så har det nog flutit i land bortom de små holmarna, Storgrundet och Skrälingsgrundet, strax utanför".

Han steg nu i sin lilla eka och rodde dit ut för att se efter, men ingenting fanns där heller.

När han rodde tillbaka började det redan ljusna. Då fick han plötsligt se att en stor fin plankade flutit iland vid Gräsgrundet på västra sidan om farleden. Han satt just och funderade på att ro dit och ta den, då han fick se att den gamle estniska fiskaren Kutsar-Jan höll på att vittja sina ryssjor vid Ostgrundet på högra sidan av farleden. Det var inget annat att göra än att ro iland tomhänt.

När han hade kommit hem spände han hästen för årdret och klöv upp några fåror i potatislandet, så att de kunde börja med potatisplockningen.

Den fina plankan som han hade måst lämna gav honom emellertid ingen ro, den skulle han lägga beslag på, kosta vad det ville.

Under tiden hade Bollas-Olle rott ut från sin jakthydda på Storgrundet till Stora Stenklattret, som låg intill Gräsgrundet, för att skjuta sälar. Där klättrade han upp på en stor flat sten och låg och väntade på att någon säl skulle komma upp på en sten inom skotthåll. Sälsskyttarna kunde ligga i timmar alldeles stilla och lurpassa, där de hoppades få något byte.

När Karl i sin eka kom tillbaka till andra sidan Gräsgrundet, såg han till sin häpnad att sälsskytten låg alldeles intill det ställe där hans plankade var. Men som han redan förut hade iakttagit, låg plankan med ena ändan inne i en vassrugge som växte intill vattenbrynet. Han kröp nu på alla fyra i skydd av vassruggen ända fram och gömde sig obemärkt i den. När han hade fått tag i plankan drog han den till sig och sköt den, ålände sig på magen, framför sig genom vassen.

Under tiden hade sälsskytten vänt sina blickar åt det hållet. Han hade innan dess knappt lagt märke till plankan eller visat den något intresse, men nu såg han att något rörde sig inne i vassruggen.

Eftersom Karl låg med fötterna mot vattenbrynet och därför endast benen

var synliga för skytten och eftersom Karl på morgonen hade dragit sina gamla gråbleka linnebyxor över de nyare svarta av ylle för att skydda dem i potatislandet, så tyckte skytten att både skepnaden och färgen gav vid handen att där var en säl.

Efter några ögonblicks tvekan fattade Olle bössan och bedömde avståndet. Det tycktes honom i längsta laget, men slutligen förde han fingret till avtryckaren och ---- pang! I samma ögonblick var sälen försvunnen. Förvirrad satte sig skytten i sin eka och rodde in till stranden. Där fanns ingen säl, men bakom knuten av den lilla höladan ett stycke därifrån smög sig en man med en plankade under armen ner i sin eka och började ro in mot land. Detta gjorde skytten ännu mer förbryllad. Hur kunde detta hänga ihop? Han hade ju aldrig förut i sitt liv skjutit bom.

Estlandssvenskarna är av gott virke och ett segt och tålmodigt släkte. När Karl kom hem, låtsades han om ingenting, utan lade sig på knä i fåran och började plocka potatis som om ingenting hade hänt. Men när han hörde att bastun var eldad bad han kvinnorna om förmånen att få gå och bada först, och det fick han gärna.

När han gick till bastun tog han med sig lite brännvin för att smörja det ömma stället där några hagelkorn hade fastnat, men denna behandling blev inte av. Han hade knappt hunnit klä av sig förrän grannen Håres-Kristian steg in genom dörren med ett ämbar varmt vatten i handen. Av någon anledning hade de inte eldat sin egen bastu den dagen och nu undrade han om det gick för sig att han badade tillsammans med Karl, och det kunde inte Karl neka sin goda granne. Kristian klädde av sig och där stod de nu båda tillsammans, den ena låtsades om ingenting och den andre märkte ingenting.

Men när Karl skulle börja ösa vatten ur vattensån råkade han vända ryggen mot grannen. Denne såg då att det sipprade ut några droppar blod ur Karls stuss och sade detta till honom. Karl bara slog ifrån sig och sade: Lappri, lappri! Jag kröp genom ett gårdsgårdsled och råkade få några rispor. Det läks nog, det läks nog!

Kristian tyckte att det verkade lite misstänkt men nöjde sig med svaret.

På söndagseftermiddagen tog sig Håres-Kristian en liten spatsertur ut till nätbodarna vid stranden, och där satt Bollas-Olle och laddade sin snugga med innehållet i den blanknötta tobakspungen av sälskinn. Det blev en lång pratstund, där behandlades både fiske, jordbruk och sälsskytte, och under samtalets gång kom de också in på lördagens besynnerliga upplevelser, runöskytten talade om sitt skott och nuköbonden om de egendomliga blodspåren på grannens bak. De slog nu sina bondförnuftiga huvuden ihop och så var problemet snart löst.

För grannsämjans skull beslöt dock Kristian att hålla tyst om vad han visste.

Omkring trettio år efter denna händelse råkade undertecknad en julhelg händelsevis en bekant med vilken han kom överens om att gå och hälsa på Håres-Kristian i hans hem för att provsmaka hans julöl, vilket sedan länge åtnjöt ett utomordentligt gott rykte i bygden. Det blev en givande och minnesrik kvällsstund för mig. Genom det goda julöllets verkan löstes tungornas band på de båda männen i mitt sällskap. Den ene, med redan gråsprängt hår, gott minne och framförallt glatt och humoristiskt lynne; den andre, ett tiotal år äldre än jag, med flera resor härs och tvärs över haven bakom sig.

Samtalsämnen saknades inte. Jag var den ende i trion som hela tiden bara var tyst och tacksam åhörare. Detta var så mycket angenämare för mig som jag inte hade sett och hört mycket utanför min sockens gränser. Det var just vid detta tillfälle som den gode och glade Kristian mot tysthetslöfte delgav oss båda andra den ovan återberättade historien.

Nu vilar Bollas-Olle sedan länge under ett träkors på Runö kyrkogård. Bärtals-Karl och Håres-Kristian har också sedan årtionden tillbaka samlats till sina fäder. Även min kamrat som tillsammans med mig lyssnade till Kristians berättelse är borta sedan flera år tillbaka.

Att jag, som nu är den enda överlevande av trion vid julhelgen i Kristians hem där jakthistorien berättades, efter fyrtio års tystnad inte är förtegen nog,

ARNOLD LINDGREN

UPPBROTTSLANDET

Arnold Lindgren avslutar här sin vemodiga berättelse om de sista åren på Rågöarna och det definitiva uppbrottet därifrån. Till slut ligger han i en förläggning i Johannes folkskola i Stockholm och gråter i nattmörkret.

Eftersom mina föräldrar hade gården kvar i Vippal, fanns det en del arbeten, som måste avslutas där. Det dröjde till början av december innan vi återvände på riktigt. Då bar redan isen, för vintern var ovanligt tidig och dessutom mycket kall, och med slädar och husdjuren efter i rad färdades vi över. Inne i stugan släppte vi den skygga katten. Utan att tveka en minut tog den språnget upp till sin gamla favoritplats ovanpå ugnen. Den var åter hemma.

En tid hade börjat, då rågösamhället under några nådeår i viss mån fungerade igen i sin forna form. Ute på heden gick fåren åter i vall och jag var stor nog att bli tilldelad tjänsten som "får-karis". I den tidiga morgonen traskade vi tillsammans med någon kamrat genom bygatan mot "kari-vall'n" på heden med fårskocken framför oss och med matpåsen över axeln. Därute förflöt sedan dagen under många lekar och påhitt mellan enbuskar och i dalsänkor medan fåren betade. Under vårarna umgicks vi med häckande sjöfåglar, på högsommaren badade vi och plockade söta smultron under enbuskarna. Jag behövde inte sköta denna syssla dagligen, men den var en del av sommarhalvåret, som varvades med vinterns skolgång. Den rekonstruerade skolan på öarna var i många stycken ett bristfälligt provisorium, eftersom enhetliga och ändamålsenliga läroböcker saknades helt och

utan härmed bryter löftet och låter berättelsen gå vidare, kan kanske anses som ett ofint och inkorrekt tilltag. Men eftersom händelsen redan tillhör det längesen förflutna, tänker jag återopa mig på ett estniskt talesätt som säger: Räägi mehest, aga ära nimeta meest. Det är: berätta gärna om en människa, men säg inte hennes rätta namn.

Georg Stahl

P.s. Även Georg Stahl är borta sedan flera år. Red.

brist rådde på all undervisningsmateriel. Först gick vi i skolan på Vesteräi, senare flyttades denna till andra ön. Det blev i stort sett vår egen uppgift att ta oss över sundet, vid öppet vatten samfällt med båt, på vintern över isen. Ibland var isläget dåligt och isen över-svammade av vatten, ibland saknades lämplig båtlägenhet, frånvarodagarna blev många. Till och med genom att lära oss att utnyttja skolans undermåliga eldstad, så att lokalen fylldes med rök och koloxid, kunde vi skaffa oss någon extra fridag.

Även om de dagliga sysslorna, det praktiska vardagslivet återgått till det förra, så hade det någonstans djupt inne i sinnet ändå uppstått en spricka, som nu ohjälpligt skar tvärsöver den tidigare trygga kontinuiteten i livet på öarna. Ett frö till en splittringskänsla hade såts vid det föregående uppbrottet. Denna kluvenhet yttrade sig nu i att jag i ensamma stunder gärna sökte mig till den grind, där vägen från byn löpte söderut och där man kunde se bort mot fastlandet – mot Vippal. En svärmodskänsla av saknad efter mina skol- och lekkamrater och tiden där fyllde mig ibland. Hos de äldre hade frågan om överflyttning till Sverige visserligen kommit i bakgrunden, men den hade ändå inte släppt taget. Den lekte då och då i mångas medvetande, när läget syntes särskilt osäkert eller man av någon anledning tyckte sig finna motgångar.

Kanske var det ändå främst av intresse för överflyttningsfrågan som man en dag samlades i skolhuset för att möta en delegation från Sverige. Jag minns från detta tillfälle Gerhard Hafström och den reslige kammarherre Dickson samt en fiolspelare i gruppen, som skulle bestå med underhållning. Fast jag kunde inte för mitt unga liv begripa, hur någon enda människa ville höra på fiolkonsert, och det kändes enbart som en lättnad för öronen, när den delen av programmet var över.

Men besöket handlade inte så mycket om överflyttning, utan efter en tid kom det från Sverige en traktor och diverse andra varor, t.ex. båtmotorer och moraknivar, som skulle delas ut bland rågöborna.

Kriget hade förflyttat sig långt österut och de direkta krigshandlingarna försiggick någonstans borta i Ryssland. Över framtiden vilade ändå en slöja av ovisshet och livet förflöt i huvudsak under avvaktan. I Reval residerade generalkommisarie Litzman och dr Mäe, i Rågervik fanns den lokala kommandantur, som bl.a. beviljade passersedlar för tillträde till staden via den avspärrade hamnen.

Hemma i stugan hade vi tapetserat med tidningar. (På Rågöarna var det ej ovanligt, att man tog tillvara gamla tidningar och använde dem som tapeter.) Väggarna erbjöd en utmärkt exposé över världen, som den såg ut i den tidens estniska press. Man kunde läsa namn på främmande orter som Velikie Luki, Volchov, Tobruk. Där fanns karikatyrer av Churchill och Gandhi, någonstans blickade ökenräven Rommel under örnpriidd uniformsmössa, där fanns porträtt av avrättade estniska skogspartisaner, på ett annat ställe det bombskadade och havererade fartyget "Eestirand". Och så fanns där en bild av Marlene Dietrich. Texten berättade att hon på en amerikansk militärföreläsning kysst 1000 amerikanska soldater. I en ironisk kommentar undrade man, vilket läppstift som stoppade för så många kysisar. Jag funderade mycket över det där med läppstift.

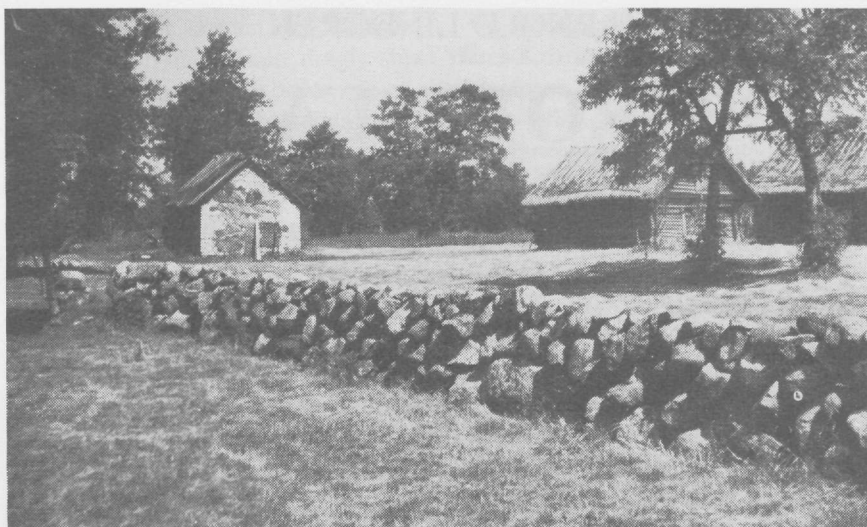
Ett mera direkt vittnesbörd om krigets elände förmedlade hopen av in-germanländare, som evakuerats från frontlinjen och nu inkvarterades i Rågervik och i tomma ryska kaserner på Rågöarna. Det var eländiga, hungrande människor, mest kvinnor, barn och åldringar, som mist sina hem och tvingats ut på en vandring mot det okända. Efter en tid kom det båtar från Finland till hamnen i Rågervik för att föra dem till landet på andra sidan Finska viken. Vid ett sådant tillfälle blev jag vittne till, hur de bevärdigades ett celebret besök. Vi befann oss med motorbåt i Rågerviks hamn och utmed hamnpiren gick en rad höga tyska officerare på väg till det finska fartyget. I

detta sällskap kunde man urskilja generalkommissarie Litzmans och dr Mäes gestalter, välkända genom tidningarna, oftast inför män på led i stram givaktställning. Vad gör då en liten pojke i aktern på en båt inför dessa herrar – helt naturligt lyfter han sin hand till honnör. Och faktiskt vänder sig Litzman mot fiskebåten med rågöborna i hamnen och gör honnör medan han passerar – dr Mäe tittar enbart rakt fram och låtsas inte se.

En stor del av Rågöarnas unga män var förlagda till Lihl-bin på Äusteräi. De hade frivilligt anslutit sig till bevakningstjänst av öarna och var underställda det tyska Schutzmannschaft, som försåg dem med förplägnad och vapen. I övrigt skötte de sig själva. Denna tjänstgöring hade mera en prägel av det roliga livet i ett jämnårigt ungdomskollektiv än av allvarsam förpliktelse. Men med tiden blev det uppenbart, att den tyska krigsmaskinen hade kört fast i Ryssland. Många räknade på allvar med att deras tjänst på öarna snart skulle bytas ut mot en påtagligare sådan närmare fronten. Man började söka andra vägar.

Så kom den natt, då de första unga männen försvann bort över Finska viken. De följdes snart av flera. Även bland de äldre flammade längtan att få flytta över upp på nytt. Allt oftare gjordes sonderingar på olika håll. De s.k. sjuktransporterna kom i gång. Därmed hade ytterligare några av öborna gett sig av och lämnat tomrum efter sig. Det hände också att hela familjer då och då försvann flyktvägen.

Det mest genomgripande var ändå att ungdomen var borta. Alldeles påtagligt framträdde förändringen vid midsommarelden denna sommar. "Missomersstackin", detta att samlas kring ett bål på midsommarafton, hade varit sed bland rågöungdomen. Bakom en rysk kasern vid Bössmissj skoijn, där var vi nu, vi som fanns kvar, ett gäng barn i tioårsåldern, några halv-vuxna pojkar, ett par flickor. Vi samlade lite bråte och några torra enbuskar och detta blev det sista midsommarbål som brann på öarna. Det brann för oss, som stod runt elden, men också symboliskt för alla de unga, som var borta. Sedan elden brunnit ner, vandrade vi i sommarnatten mot byarna. I små

Idyll från Rågöarna

Foto Per Söderbäck

grupper gick vi, en del mot Bisagidbin, en del mot Ås-bin, andra till Stor-bin.

Den sommaren och hösten lämnade många spår på öarna. En sommarsöndag befann jag mig på Äusteräi och fick se tjock, svart rök välla upp över trädtopparna, där Stor-bin, min egen hemby på den andra ön låg. Jag sprang in i stugan intill och talade om detta för de vuxna därinne. Så fort vi förmådde sprang vi ned till båten. Min kamrats far tog i och rodde för brinnande livet. Sedan satte vi full fart upp till byn. En hel gård med alla sina hus stod i låga, hos en annan var redan log- och ladugårdsbyggnader nedbrunna.

Bevakningen av öarna sköttes av unga polacker under befäl av tyska officerare. De hade ersatt rågöpojkar, sedan en del av dessa flytt och de andra strax därpå i en hast fått kommanderingar till andra orter. Min bror kom efter en tid till ett utbildningsläger för fronttjänst. En dag nådde oss budet, att han satt fängslad i rannsakingshäkte i Reval, sedan han tillsammans med ett par kamrater tillfångatagits under flyktförsök. Jag minns att mor var chockad och grät. Far tog kappsäcken i hand, och tillsammans med fäderna till min brors olyckskamrater gav de sig i väg till Reval. Jag följde med. De fick tillstånd att träffa sina söner under ett kort samtal. Senare när dessa överflyttades till centralfängelset, gjorde vi flera resor för att överlämna matpaket. Vi övernattade i Rågervik. Där vi låg på vinden hos en f.d. handlare och försökte somna i sensommarnatten, hörde

vi järnskodda stövlar med taktfasta steg mot gatans stenbeläggning. Unge män i uniformer marscherade och sjöng legionärernas kampsång och om Lili Marleen. De drog förbi, stegen ekade mellan husväggarna.

En något annan akustisk nyans fanns i ekot från våra steg under valven i centralfängelset i Reval. För ett kort besök av anhöriga släpptes fångarna fram bakom en vägg av hönsnät. De fullkomligt stormade fram till nätet med ögonen ivrigt sökande efter de sina. Ett bedövande sorl av röster bröt ut. Alla nästan skrek för att överrösta och göra sig hörda av varann. Jag uppfattade knappst något av samtalet. På kvällen åkte vi i godsvagn till en förort till Reval för att övernatta hos släktingar. De hade trädgård och jag bjöds att smaka av stora röda jordgubbar. Men de var inte alls så goda som smultronen på Rågöarna. Släktingarna hade bekymmer med den knappa tillgången på livsmedel som rådde för stadsborna.

Vintern blev ganska dystert. I skolan var vi färre än förut. En del fanns redan i Sverige. Vid den under sommaren nedbrunna gården gapade kalkstensmurarna utan tak. Snön lade sig i en hög driva i jämnhöjd med murarna. Min bror satt kvar i fängelset i Reval. Jag fick vara med och besöka honom även under vintern. I stan var det mörkläggning. Stationsbyggnadens väggar avtecknade sig i kvällsmörkret utan fönsterrutor. Det hade fallit bomber. Utanför hade man rest en julgran, men den var utan belysning.

Hemma hade vi ingen julgran. Ej heller julhalm. Vår gamla sed att far på julaftonen tog in en halmkärve, "julsås", hade upphört vid förra uppbrottet. Föräldrarnas tankar i julkvällen var måhända hos min bror i fängelset, själv läste jag betraktelser i tidningen över Pompejis förstörelse och om soldaters längtan till hemmet på post i Rysslands kalla vinternätter.

I februari dök det upp nyheter om inbrytningar av ryska enheter på estniskt område. Frontlinjen hade förflyttat sig bakåt och strider pågick kring gränsen. Allmän mobilisering utlystes. I detta sammanhang gav sig två av våra närmaste grannfamiljer av en natt. Den natten såg vi från vår gårdsplan på Rågöarna, hur ljusbomber lys-te upp österhimlen i ett sprakande ljussken för att ge orientering åt de ryska flygarmador, som i vågor flög in sina bomber över Reval. Och vi visste att han fanns därborta – min bror – inlåst bakom galler i detta inferno, som sprutade av eld och förödelse. Men de tjocka fängelsemurarna gav gott skydd mot bomberna, och strax därefter släpptes de ut för att förpassas till fronten. De genomförde en ny rymning och i granngårdens tomma boningshus gömde de sig i väntan på tillfälle att via Finland fly till Sverige. Jag frös mycket, när vi i mörkret följde dem till stranden och de gav sig ut på en strapatsrik färd i den kalla natten. De sista vårisarna, som var till hinder och besvär för de flyende, bröts snart upp och skingrades.

När fåren åter skulle i vall, gick jag ensam omkring på heden och drömde under min färvaktarsyssla. Kamraten hade farit på vintern och var nu någonstans i Sverige. Någonstans därbortom horisontlinjen, när man stod ute på Aļabās äurns skåten eller vid Hinkvik krokin och såg bort över havet mot väster. Där var min bror och där var de familjer, vars gårdar nu stod tomma eller tagits i bruk i några fall av utifrån tillflyttade. Där fanns nästan alla av öarnas ungdomar.

Men ännu var vi några som lekte tillsammans. Vi gjorde små krevader med sprängpatroner och stubinråd vi hittat i en övergiven byggnad, ibland sprängde vi med dem efter fisk i sjön. Vi tog vara på en ilanddriven roddbåt,

med den rodde och seglade vi efter behag oftast till Bjärgrånni, där det växte "jodaknappir", ett slags vildvuxen variant av jordgubbar. Den var vårt flaggskepp, ända tills den drev bort till någon annan strand. Under några sommarkvällar seglade vi till Åusteräi. Där skulle det vara dans för ungdomarna i en gård i Stor-bin. I viss mån såg vi det som vår uppgift att fylla tomrummet efter öarnas unga män. Vi var ju de enda utöver ett fåtal flickor och de polacker, som fanns förlagda till öarna.

De flesta började nu ana ett uppbrott som nära förestående. Tankarna sökte sig allt oftare till dem, som var i Sverige. Hur hade de det? Och hur skulle det bli, när man själv kom över? En organiserad överflyttning hade så smått tagit form i och med de s.k. sjuktransporterna. Ändå kom det som en överraskning, när vi nåddes av budet. Hemma på gårdsplanen höll far på att laga slättermaskinen. Jag fanns någonstans i närheten. Mor hade gått ett ärende till grannbyn. Vem som kom med budet minns jag inte längre. Jag fick en sådan obetvinglig brådska att genast springa och tala om det för mor. Jag mötte henne på halva vägen, där hon kom med mjölkspannen i hand. I morgon skulle vi vara på bryggan vid Lihl-bin på Åusteräi, en båt skulle hämta oss där och vi skulle få fara över till Sverige.

Hur medvetna var vi om att stegen vi trampade över gårdsplanen skulle bli de sista, att dörrarna vi stängde aldrig skulle öppnas igen med våra händer? Jag vet inte. Kanske var det så, att den korta tidsfristen effektivt hindrade oss från eftertanke. Det gällde bara att ta till vara det fåtal timmar, som stod till buds för att praktiskt genomföra det, som man ändå under en tid förberett sig på. Men de av mina saker, som jag inte kunde ta med mig, men som jag ville spara, gömde jag på skilda ställen. Äppelträden var fulla med halvmogna äpplen. Jag plockade två, ett att bita i och ett att ta med mig i fickan. Ändå hade jag kunnat skaka ner dem allesammans till marken – ja, brutit av grenarna om jag så önskat. Detta säger mig, att jag innerst inne upplevde avfärden som ett tillfälligt äventyr, en temporär flykt undan krig och en annalkande fiende. Rågöarna

var den enda fasta punkten – dit återvände man alltid.

Själva avresan dröjde längre än man hade förutsatt. Det kom ingen båt till utsatt tid och det rådde ovisshet och oro bland alla de människor, som satt på sina knyten eller lådor och bara väntade. Men det visade sig att båten haft grundkänning på vägen in och blivit fördröjd. Sedan vi väl kommit ombord, lade man till vid hamnen i Rågerвик och avvaktade ytterligare en natt innan man definitivt gled ut med kurs på Sverige. När öarna sakta passerades om babord, tog någon upp "Hur härligt sången klingar", grupper av människor på däck föll in och så klingade denna sång över dessa vatten en sista gång. Jag upplevde plötsligt öarna ur ett nytt perspektiv, jag såg dem norrifrån, från en alltmer mot väster glidande position på Finska viken. Närmast reste sig kalkstensklinten, där bakom fanns heden och enbuskarna, där bortom de små skogsdungarna, där bortom åkertegarna, sedan byarna, bortom dem ängarna. "Juhan", som var vårt fartyg, strävade på västerut. Obevekligt försvann det land i öster, vars människor gett sitt liv trygghet och innehåll genom en obruten sammanhållning i århundraden mot världens nöd och faror, mot tider av krig och oro och mot främmande herrar. När mörkret hade fallit i augustikvällen såg man ännu skenet från en fyr på något av Dagös yttersta näs. Sedan var det bara mörker och det blåste upp till storm. I natten fräste vågkammarna ilsket, båten krängde oroligt mellan sjöarna. De slagna människorna låg apatiska, många lämnade i sjösjukans våld.

Johannes folkskola på Roslagsgatan i Stockholm blev vår första inkvartering i Sverige. Någon hade en radioapparat med sig och i salen där vi sov lyssnade grupper av män ivrigt till nyheterna. Vilken utveckling tog kriget, hur långt hade fronten förskjutits? Vad innebar det för den bygd vi lämnat bakom oss? Vilka utsikter fanns det för att en gång kunna återvända?

Det var där i Johannes folkskola på pappersmadrassen stoppad med hyvelspån, som jag kom till insikt. Jag hade visserligen gömt mina saker på Rågöarna väl, jag hade varit rädd om

ALEXANDER TEGELBERG

Gamla goda tiden

Jag vill nu berätta litet om den gamla goda tiden, som folk talade så mycket om fast man inte just kunde säga när denna gamla goda tid hade varit.

Den gamla tiden hade varit en slav-arbetets tid med spånad för herrgården på vintern och arbeten på åker och äng för herrgården på sommaren. Skörde-tiden var värst, människorna fick gå böjda dagarna i ända och skära säd med skäran, och på nätterna tröskade de. Bakom raden av skördefolk gick "ampman" och stötte med sin käpp på de klenare som inte hann med riktigt.

Ungdomen gick inte alltid efter tröskningen på natten och lade sig att sova i bossladan för att vila ut för nästa dags arbete, som började så snart solen torkat bort daggen. Det var ju så att ungdomarna alltid har haft en hel del att tala med varandra om, mera än de äldre, och de hade ingen möjlighet att träffa varandra annat än vid herrgårdsarbetena. Nattfrieriet är senare tiders sed.

Våra grannar esterna hade många historier att berätta om den goda tiden då bondkvinnorna hade fått gå in från arbetet och dägga herrgårdens hundvalpar om de fick mjölkspänning i bröstet. Det räknades som en välgär-

sommarens äppelskörd och bara plockat två äpplen före avfärden och kanske skulle den dag komma då jag åter befann mig på den enda plats i världen, som för mig betydde hemma. Men med ens förstod jag, att även om den dagen en gång kom, så skulle allting vara annorlunda, min barndom skulle jag aldrig återfå. Aldrig mer skulle jag sitta uppe på hölasset, när far gick bredvid och körde hästen, aldrig mer skulle jag leka mina sorglösa lekar på åkertegarna eller på slätterängarna medan föräldrarna arbetade strax intill i trygg närhet. Och augustimörkret tätnade i skolsalen där vi låg utsträckta på madrasserna. Det prasslade från någon, som vände sig oroligt och någon annan sov med djupa andetag. Men i skydd av mörkret låg jag och grät tyst för mig själv, jag grät

ning att de fick göra så, för de slapp på det sättet smärtorna.

Det berättas ännu värre saker. Brudarna måste t ex första natten efter bröllopet ställas till herrgårdens förfogande, och den son som sedan föddes skulle bli bonde på gården hur han än såg ut. Jag minns med vilket hat esterna och letterna ville ge betalt för valp-anning och bröllopsnätter, när de 1919 i Lettland mötte Landeswehr, vars officerare var baltiska adelsmän med en von der Goltz som överbefälhavare.

I Rickul lär sådant inte ha förekommit, för baronerna där har alltid ansetts vara välvilliga herrar och domare (Hakenrichter).

När Sutlep Peters Hindrik var hakenrichter på Rickul herrgård – Sutlep gods hade hamnat under Rickul – och bestraffning för ohörsamhet belönades med 25 slag spö, hade baronen alltid brukat säga till Hindrik: "Slå inte så hårt".

Hindrik lär ha varit väldigt stark, och själv skall han ha brukat säga: "Jag vet inte hur stark jag är". Han var inte dålig, för han orkade lyfta ett fullt vinfat till munnen. Fatet rymde 120 stop.

Bykrögarna skall alltid ha kört sina

såsom bara den gör, som har förlorat något mycket kärt.

Förklaringar

Vesteräi = Stora Rågö

Äusteräi = Lilla Rågö

Sant-Mart'n = 10 november, Martin Luther

Kat'rmäss = 25 november, Katarina

Siöla-jën = sälharpun

Linhekļa = ett redskap som användes vid linberedning

Fårkaris = fårvaktare

Karivall'n = betesmark

Rågervik = det ursprungliga svenska namnet på den ort, som sedermera blev den estniska staden Paldiski.

Aļabās āurns skāten och Hinkvik krōkin = terrängavsnitt på Stora Rågö

Bjārgrāni = liten holme i sundet mellan Rågöarna.

hästar svettiga när de hämtade ett fullt fat på herrgårdens bränneri. Odensholmsborna brukade berömma sig av sina starka hästar, när de kom till fastlandet med fisk, och de skröt med att de hemma på ön körde en hel tunna fisk på ett lass.

Det fanns även på den gamla goda tiden små eldiga hästar. Krögarfar lär ha berättat hur han med sin lilla märr på Hapsalsjön körde om baronen från Rickul. När de sedan kom i land vid Tima på Österbystranden och krögarfar höll in hästen för att släppa förbi baronen, stannade även baronens ekipage och baronen frågade: "Anders, vad kostar din märr?" Anders svarade: "Jag har ingen märr till salu", klatsade lite med tömmarna och såg sen på den resan inte till någon herrgårdsskjuts mer.

Bönderna i kommunens södra del var mest plågade av herrgårdspålogorna under den gamla goda tiden, och värst var det för bönderna i Gambyn. Som ett slags protest åkte de dagligen över Fältet till Hapsal, så snart isarna började bära. Den vanan levde kvar in i det sista.

Förr i tiden hade gambyborna haft god förtjänst av vedförsäljning. Det var när Magnus från Sutlep höll Hacke krog. Mare, hans hustru, var Gambyflicka och född på Bentas-stället. Hacke-Mare hade gett tillåtelse att bara köra in på den stora logen och lassa av, oberoende av om stadsborna hade gått upp eller inte. Priset gjordes det upp om senare. Var det fin och torr ved, så kunde det vankas en liten snaps på köpet. Mare hade nog räknat ut att det kunde behövas en eller ett par till åt de frusna kropparna.

Jag minns hur min far fixade Hapsal-veden, fast han inte var någon stor Hapsal-körare. Tre-fyra famnar från storändarna på grövre björkar lades varje år vid gaveln under tak och täcktes med granris, för att skogvaktare och herrgårdsfolk inte skulle se det.

Eftersom det var riskabelt att stå på torget och sälja veden, så brukade han alltid göra upp med någon om köp famnvis, fast det blev ju mindre betalt på det viset än vad de djävare fick som körde till torget flera gånger med mindre lass.

Gambys-Jocko hade genom lantmätningen fått ett litet ställe bestående av rumpändar som byn bönder inte ville ha, och för detta erlade han arrende i form av tre dagars arbete i stället för kontanter. Men han behövde lite pengar, han också, till fotogen och salt. Det skall ha funnits några små björkar på den mark han fick, och dessa björkar skulle över fältet till Hapsal, bara det blev ovädersdagar så att han blev ensam på vägen och torget. Fast han inte hade så bra häst som de andra bönderna fick det gå med transporter på det sättet, för han var så rädd för angivare som ville vara uppriktiga inför baronen, hade han själv berättat.

Så hade han en ovädersdag lyckats ta sig in till Hapsal utan sällskap på vägen och ensamt ställt sig på torget framför stora porten till hotell Petersburg med tanken att "kommer det ingen köpare till torget i dag, så kanske hotelldirektören ömkar sig över mig", gav hästen en hötapp, och vände ryggen mot vinden och hotellet och började vänta köpare.

Då hörde han någon som ropade: "Johan, hur är vägen över fältet idag?" När han vände sig om, svartnade det för hans ögon – däruppe tittade baronens ansikte ut genom vädringsfönstret. Jocko svarade: "Dålig", vände sig om och började fundera på huru det skulle bli dagen därpå när han skulle till arbetet, för den mannen var inte sen att ge lärdomar när han bara kom åt. Men baron sade inte ett knyst när Jocko lyfte på mösan och hälsade. Hade en rumpslickare klagat på honom, skulle det säkert ha blivit en ordentlig skopa.

Det var en hård tid för arrendebönderna, vilket nog baronen själv också förstod. När Jäcks-Mats hade frågor efter Gambys-Härmas bondställe, hade baronen svarat: "Tjäna nu först pengar som lösman, innan du tar en arrendegård". Men Mats lyssnade inte på varningen utan skrev kontrakt ändå.

Nilstomas-Kristian hade en gång tömt penningpungen på bordet framför baronen och sagt: "Här är allt jag har, och nu får jag inte någon ny mössa och inte heller kan jag gå till kapellet". Sådana ord hade adeln respekt för, fast de inte trodde på allt som där sades. I alla fall höll de oliktankande bönder

mindre hårt, och baronen hade frågat Bastaback-Mats: "Du Mats som också är en klok man, vad kostar väl en vanlig bondmössa?" – "Jag gav 45 kopek för min och den är god nog åt mig", hade Bastabacken svarat. Baronerna hade genast räknat tillbaka 50 kopek åt Nilstomas och sagt: "Här är 50 kopek, och blir det något över så lägg det i kapellstocken, när du går till kapellet", för han menade att en arrendebonde inte skulle ha en kopek hemma.

Många och mycket gick nog i arv från den gamla goda tiden, generation efter generation. För hade det inte funnits några bestämda gränser mellan herrgårdsmarken och bondmarken, så att getter och boskap hade gått överallt på moarna, men på senare tid var det strängt förbjudet att släppa boskapen i kalhyggen och sänkor liksom att gå till herrgårdsmoarna efter torrt bränsle, men ändå betraktade varken föreläsare eller vanligt kapellfolk sådant som synd, för bondfolket menade att all jord var bondjord som hade tagits ifrån dem, även om lagen sade något annat.

Jag minns ännu en lördagsmorgon före jul då farfar och jag gick till herrgårdsmön för att samla torrt bränsle till bastun och spisen under helgen. Vi hade hittat några fina torra tallar och fällt till ett par lass och skulle just köra ut på vägen, då vi såg att Bastabackfar kom lurande mellan buskarna. Men han var en förståndig man och sade bara med lite morrande röst: "Om jag själv också behöver bränsle till julen . . . Gör du bara rent arbete, så har jag inte sett dig och inte du heller mig". Orden var vackra, men bakom dem kunde det kanske ändå ligga något hemligt. Han var nämligen just på väg till herrgården efter sin julklapp, och i den situationen kunde det lätt bli så att man ville löna gott med gott och tala mer än nödvändigt. Men allt gick väl och ingenting hördes sedan.

I alla byar var det så att de bönder som hade sina marker i byns utkant hade ägo gräns mot herrgårdsmarker och där kunde det hända att rågångarna växte igen med buskar och att man inte visste vilket som var vems. Så hade det en gång hänt med Jäcks vid torr- virkeshuggning att det hade stått en präktig torr tall i rågången, och ingen var säker på vem som ägde den. Fram

Ur "Båndomstien"

av Mats Ekman

*Tå fagor mårja våre
mä sina fagor sol!
Så mike kutra ärre,
så fagort gucken gol.*

*Å fagor Harbo vike,
å Pårsmo rännans fall!
E vike spåla sike,
ver rännen gick ja vall.*

med sågen, och därifrån var det inte långt till vedbacken. Men Jäcksn som var en sanningens man hade på natten fått mardrömmar, så att det inte hade blivit någon sömn för samvetsoron. Så snart det började ljusna tog han på sig nya kavajen och gav sig av till herrgården för att tala om sitt misstag och bjuda två färska tallar för en vindtor- kad. Han hade redan köpekontrakt på gården och kunde bjuda hur mycket som helst, bara han slapp sin samvetsplåga. "Nej, nej", sa baronen och torkade sig i ögonen med näsduken, "när nu till och med Jäcksn stjal! De andra vet jag att de stjal torrt bränsle på herrgårdsmön. Gå nu hem och gör inte sådant mera!" Detta skall Jäcksn själv ha berättat för August.

Sådana små historier finns det många, men mycket känsliga ännu, om huru folk fick kämpa med herrgårdspålagor och penningbrist. Och inte blev det alla gånger stort bättre under den fria republikens tid heller.

För de bönder som hade sådan jord att de kunde odla potatis gick det hyggligt när potatisen betalades med fem kronor tunnan, men den tiden var kort. När priset senare sjönk till en och femtio eller två kronor tunnan gav potatisodlingen just inga penningar mera.

Skutväsendet som en gång hade gett lite inkomster sjöng på trettioalet också på sista versen, och det var nog bäst som hände, att vi återförenades med Sverige. Men nu börjar solen gömma sig även här och "rackarn, sade Vaudds-mor, vem vet huru länge den goda tiden här heller räcker!".

SOV:s årsmöte

Detta var det trettiotredje årsmötet i Sverige. För dem som varit med på det konstituerande mötet 1945 var det den trettiofjärde sammankomsten av årsmöteskaraktär. 77 personer hade kommit.

Nedan: fiolduetten i aktion och fru Fortuna med den lycklige
Foto Ronnie Ericson

Lottförsäljningen i full gång. Foto Ronnie Ericson

Vi träffades alltså den 11 mars 1978 i EESTI MAJA och började med att lyssna till musik av Viveca Mickelin, som på piano spelade "Nocturne" av Chopin. Efter inledningsanförande av ordföranden spelade fiolduetten Viveca Mickelin och Hans Erik Säterblom en gånglåt från Öje "Öje kapell".

De stadgeenliga årsmötespunkterna 1-5 klarades av varefter fiolduetten spelade "Trettondagsmarschen", innan kaffe med därtillhörande pirog och småbröd avverkades. Efter kaffet spelade fiolduetten "Myrstacken" av Eric Öst och mötet fortsatte med att behandla de återstående punkterna enligt stadgarna. Före valen informerade och kommenterade ordföranden stadgarna - senast justerade den 1 mars 1975 - avseende val av funktionärer. Årsmötet utser: ordförande, styrelsemedlemmar, valberedning och revisorer. Styrelsen i sin tur utser "Kustbons" redaktör och medlemmar i arkivet samt "bekräftar" medlemmar i bygderåd och i organisationsgrupp. Betr. § 5 i stadgarna, att "medlem i valberedning kan omväljas högst 2 gånger", fastslog årsmötet, att denna passus får tolkas som en tvåårsperiod i sänder.

Efter ett "sabbatsår" kan omval äga rum.

På styrelsesammanträdet den 12 april 1978 blev posterna i styrelsen oförändrade, då återval skett av de stadgeenligt avgående medlemmarna. På samma möte diskuterades förfaringssättet vid nominering av medlemmar i valberedningen (stadgarna har lämnat denna fråga öppen). Man enades om att bygderådet var en lämplig instans, som skulle bearbeta lämpliga kandidater och föreslå dessa för val vid årsmötet.

Här följer en förteckning över de av årsmötet valda funktionärerna.

A. Valberedning

Alf Heldring, sammankallande
Viktor Aman
Albert Vesterby

B. Revisorer

Ivar Stahl
John Engdahl
Algot Brun, suppleant

C. Styrelse

Hugo Mickelin, ordf.
Börje Nyman, vice ordf.
Joh. Hammerman, sekr.
Thomas Lorentz, kassör
Einar Hamberg, sk i arkivet
Tomas Dreijer, sk i bygder.
Göran Treiberg, sk i orggr.
Manfred Hamberg, adj. ledam.

I övrigt premiärvisades en filmupptagning av rågodanslagets repertoar, gjord av Dansmuseets Henry Sjöberg. Med lotterigudinnans hjälp förmedlades till glada vinnare basturökt skinka och andra vinster. Årsmötesträffen avslutades med modersmålets sång.

Hugo Mickelin

ÅRSBERÄTTELSE

över verksamheten inom Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner från årsmötet 1977 till årsmötet 1978. Den ekonomiska redovisningen avser kalenderåret 1977.

Styrelse

Styrelsen har under redovisningsåret haft följande sammansättning

Ordförande:	Hugo Mickelin	intill årsmötet	1978
Vice ordförande:	Börje Nyman	"	1979
Kassör:	Thomas Lorentz	"	1980
Sekreterare:	Johannes Hammerman	"	1979
Sammanställande i Arkiv:	Einar Hamberg	"	1980
Sammanställande i Bygderåd:	Tomas Dreijer	"	1978
Sammanställande i Org gr:	Göran Treiberg	"	1978
Adjungerad ledamot:	Manfred Hamberg		

Styrelsen har under året hållit 8 protokollförda sammanträden. I en del sammanträden har även andra funktionärer än styrelsen deltagit. Därutöver har föreningens olika organ haft egna sammanträden.

Organen är: Arkiv, Bygderåd, Organisationsgrupp och Redaktionsgrupp.

Revisorer

Föreningens revisorer har varit Ivar Stahl och Bo Stenholm.

Verksamhet i övrigt

Antalet medlemmar vid årsskiftet 1977/78 var 481, en nettoökning med 29. Föreningens årsmöte hölls den 12 mars i Eesti Maja, Wallingatan 34, Sthlm. Efter årsmötetsförhandlingarna, före kaffet underhöll Thomas Lorentz jämte fyra kamrater från estniska maskören i Stockholm med folkvisor från Estland och Hjalmar Stahl visade film från Rågöarna.

Föreningens hembygdsdag firades på restaurang Lantis, Frescati, den 28 augusti. Festtalare var Edvin Lagman som berättade om ungdomen, deras liv och villkor i Estlands svenskbygder.

Höstfesten ägde rum på restaurang Lantis den 2 november. Programmet var upplagt utan anföranden och med mera tid för kamratlig samvaro. Omkring 150 personer hade mött upp.

Katalogisering av föreningens arkivalier fortskrider. Arkivlokalen har flitigt utnyttjats för sammankomster av föreningens olika organ samt av Estlandsutskottet från Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet. Ledamöter i

Arkivet har varit Einar Hamberg (sammanställande), Rickard Aman, Hans Ladstedt till sin död. Han efterträddes av Arvid Nyman. Efter Nils Lagmans avgång tillträdde Ingeborg Andersson.

Arkivet har varit öppet för allmänheten tisdagar och torsdagar kl 10 - 13 samt vid ett flertal speciella evenemang. I övrigt hänvisas till separat verksamhetsberättelse från arkivstyrelsen.

Bygderådet för estlandssvenska orter:

Reval: Sigrid Abrahamsson, Ivar Poell och Manfred Nyman

Nargö: Edith Svensson

Rågöarna: Ingeborg Andersen och Sigrid Öström

Korkis och Vippal: Alexander Samberg och Martha Gottkamp

Rickul: Edvin Lagman och Alexander Tegelberg

Nuckö: Berta Peedu och Fridolf Isberg

Ormsö: Johan Engdahl, Johan Landman och Birger Westerberg

Runö: Tomas Dreijer

Representant i Eskilstuna för samtliga estlandssvenska orter: Valdemar Söderlund

Valberedningen har bestått av Alexander Treiberg (sammanställande), Johan Wallin och Alf Heldring.

Föreningens ekonomi:

För kalenderåret 1977 ger det ekonomiska resultatet ett överskott på 3 025:97 kr. Balansräkningen omsluter 210 145:52 kr.

I övrigt hänvisas till separat balans- samt vinst- och förlusträkning.

Kustbon

Tidningen utkom under kalenderåret 1977 med sedvanliga fyra nummer och fullbordade därmed sin 34:e årgång.

Antalet prenumeranter var 1 396, en nettoökning med 58.

Ansvarig utgivare har varit Hugo Mickelin och redaktör Edvin Lagman.

I redaktionen har från styrelsen ingått Göran Treiberg och Birger Westerberg.

Expeditionen, som numera är förlagd till föreningens arkivlokal, har som vanligt skötts av Maria Broman. Civiltryckeriet i Köping AB har under året haft hand om tryckningen av tidskrif-

ten medan distributionen övertogs av expeditionen.

Styrelsen vill till sist rikta ett varmt tack till alla som gynnat föreningens grunduppgift att samla och vårda material om estlandssvenskarna samt till alla som bevisat vår hembygdsdag, vår utställning och vårt höstsamkväm. Ett speciellt hjärtligt tack till alla dem som i övrigt främjat och stött föreningens verksamhet.

Stockholm i februari 1978

Hugo Mickelin
Ordförande

Thomas Lorentz Johannes Hammerman

Tomas Dreijer Göran Treiberg

E. Hamberg Börje A. Nyman

ESTLANDSSVENSKARNAS KULTUR- FÖRENING SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Vinst- och förlusträkning 1977

Kostnader	
Omkostnader	19.311:18
Skatter	2.529:-
Avsatt för samlingsverk	40.000:-
Årets vinst	3.025:97
	<hr/>
	64.866:15

Intäkter	
Medlemsavgifter	56.607:40
Räntor	8.258:75
	<hr/>
	64.866:15

Balansräkning den 31 december 1977

Tillgångar	
Kassa	1.072:52
Postgiro	48.728:20
Bank	135.308:60
Obligationer	25.000:00
Lönefordran	35:20
Inventarier	1:00
	<hr/>
	210.145:52

Skulder	
Insamlade medel	61.133:22
Div. Personer	19.535:00
A. Vallentins fond	5.000:00
Hans och Lydia Pöhls minnesfond	25.000:00
Reserverade medel för samlingsverk	99.477:30
	<hr/>
	210.145:52

STATUTER

för "Hans och Lydia Pöhls minnesfond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet"

§ 1

Fonden skall användas till att stödja forsknings- och publikationsverksamhet rörande kulturella och politiska förhållanden i estlandssvenskarnas forna besättningsområden i republiken Estland (före 1918 de ryska guvernementen Estland och Livland).

Anm

Fondens styrelse kan i undantagsfall bevilja anslag även för forskningsprojekt som behandlar estlandssvenskarnas överflyttning till Sverige och deras assimileringprocess i Sverige.

§ 2

Fondens tillgångar utgörs av en donation från docenten teol dr Ivar Poëll bestående av svenska industriobligationer till ett nominellt värde av 25 000 kronor. Genom donationen har donator velat hugfästa minnet av sin fader framlidne lektorn m m Hans Pöhls verksamhet för Estlands svenskar.

Anm

Endast donator eller hans familj kan genom ytterligare donationer öka fondens basbelopp.

§ 3

Förvaltningen av fonden handhas av en styrelse bestående av tre ständiga ledamöter. En av dessa skall vara donator själv eller den han utser att företräda familjen Poëll, en skall representera kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners styrelse och en tredje – om vilken de nyss nämnda parterna kan enas – bör vara en person med dokumenterat god kännedom om forskningspro-

Stockholm den 30 januari 1978

Hugo Mickelin
Ordförande

Thomas Lorentz
Kassör

Ovanstående vinst- och förlusträkning samt balansräkning överensstämmer med föreningens vid revision granskade böcker. Rörande granskningen hänvisas till särskilt denna dag avlämnad revisionsberättelse.

Stockholm den 22 februari 1978.

I Stahl

Bo Stenholm

REVISIONSBERÄTTELSE

Undertecknade, som vid Svenska Odlingens Vänners årsmöte 1977 utsetts att granska föreningens räkenskaper, får härmed avge följande berättelse för år 1977.

Vi har granskat årsredovisningen, tagit del av räkenskaper, protokoll och andra handlingar som lämna upplysning om föreningens ekonomi och förvaltning, inventerat föreningens redovi-

ESTLANDSSVENSKARNAS KYRKODAG

Högmässa i Saltsjöbadens kyrka söndagen den 17 sept. 1978 kl 11

Efter högmässan kyrkkaffe i församlingshemmet

Alla välkomna!

Ivar H Poëll

Kyrkoherde i Saltsjöbaden

Tåg fr Slussen kl 9.55 till Tattby station/Solsidan/. Med bil ca 15 min fr Slussen till Saltsjöbaden/Solsidan.

blem från det estlandssvenska området. För den sistnämnda skall utses personlig ersättare.

§ 4

Fondens styrelse utser inom sig ordförande, v ordförande och sekreterare och fastställer allmänna riktlinjer för sin verksamhet.

Styrelsen sammanträder efter behov, dock minst en gång årligen. Den är beslutsför om alla tre ledamöterna är närvarande.

§ 5

Över fondens tillgångar och skulder samt dess inkomster och utgifter skall föras noggranna räkenskaper, vilka årligen sammanförs i fullständigt bokslut. Fondens räkenskaper och förvaltning skall årligen granskas av Svenska Odlingens Vänners revisorer. Nämnda förenings skattmästare fungerar också som fondens skattmästare.

Anm

Alla förvaltningskostnader för fonden skall täckas med medel från fondens avkastning.

sade tillgångar samt i övrigt vidtagit de granskningsåtgärder vi ansett erforderliga. Siffergranskningen har utförts av undertecknad I. Stahl.

Ifråga om föreningens ekonomiska ställning vid årets slut, ävensom resultatet av verksamheten under det gångna året, hänvisas till styrelsens förvaltningsberättelse där bilagt räkenskapsutdrag överensstämmer med föreningens räkenskaper.

Deå den verkställda granskningen icke gett anledning till anmärkning i avseende å till oss överlämnade redovisningshandlingar, föreningens bokföring, inventeringen av föreningens redovisade tillgångar eller eljest beträffande förvaltningen av föreningens angelägenheter, får vi tillstyrka,

att den framlagda balansräkningen per den 31 december 1977 fastställs samt att styrelsen beviljas ansvarsfrihet för den tid revisionen avser.

Stockholm den 22 februari 1978.

I. Stahl

Bo Stenholm

§ 6

Anslagen finansieras av kapitalets avkastning. Det är dock styrelsen obetaget att för fullföljande av ändamålet med donationen även medge utbetalningar från själva kapitalet, för vilket dock krävs samtycke från donator eller den han utser att representera sig.

§ 7

Nettobehållningen av fondens årliga avkastning kan antingen användas till flera mindre anslag eller till ett enda. Styrelsen kan också besluta att flera års avkastning skall ackumuleras för att medge utbetalning av ett större belopp.

§ 8

Styrelsen kan antingen på eget initiativ eller efter behandling av till densamma ställd ansökan besluta att tilldela enskild person eller sammanlutning bidrag (exempelvis till resekostnader, mikrofilmning av källskrifter, fotokopiering, tryckningskostnader). Utslagsgivande vid bedömningen av ansökningar om bidrag bör vara forskningsuppgiftens överensstämmelse med fondens syfte och den sökandes förutsättningar att fullfölja arbetsuppgiften.

§ 9

Information om fondens verksamhet bör lämnas genom tidskriften Kustbon.

§ 10

Finner fondens styrelse, att förhållandena så ändrats, att fondens verksamhet ej vidare är erforderlig, äger styrelsen besluta om verksamhetens upphörande och fondens behållna egendom får då användas på sätt kulturföreningen Svenska Odlingens Vänners styrelse finner bäst gagna föreningens kulturella verksamhet.

Notis

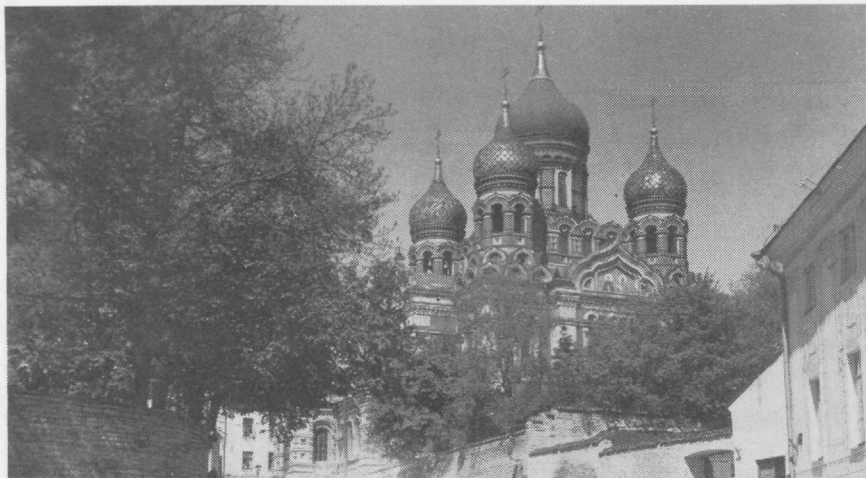
Erik Schmidt, estlandssvensk konstnär bosatt i Palma de Mallorca, ingick i Paris äktenskap med Kerstin Lindahl. Bröllopsresan ställdes till Rio de Janeiro. Erik Schmidt är delägare i en resebyrå, bruden är platschef på Mallorca för en svensk resebyrå.

ESTO 80

Vi saxar ur den svenska bilagan i EESTI PÄEVALEHT (Estniska Dagbladet, Stockholm) nedanstående avsnitt, som behandlar esternas världsfestival i Stockholm 6 juli – 13 juli 1980, sammanställt av författaren - publicisten - radiomannen – ANDRES KÜNG.

Som upplysning till KUSTBONs läsare kan nämnas, att Eesti Päevaleht utkommer 2 gånger veckan – onsdagar och lördagar – och i regel på lördagarna innehåller information i korthet på svenska. Tidningens chefredaktör är f.d. hapsalbon Juhan Kokla.

HM

Ryska domen i Reval

Den största internationella folkfest som ordnats i Stockholm. Det blir det i juli 1980, då det blir Sveriges tur att arrangera den estniska världsfestivalen ESTO 80.

Sådana festivaler har tidigare hållits i Toronto, Kanada, år 1972, och Baltimore, USA år 1976. De samlade 15–20.000 deltagare var från världens alla hörn. Och nu står alltså Stockholm i tur.

Esternas världsfestival, ESTO 80, invigs söndagen den 6 juli och avslutas officiellt söndagen den 13 juli 1980. Bland de planerade programpunkterna är en stor sångfest och en "rörelsefest" i Ernst Idlas regi, med deltagande av körer, folkdanslag och gymnastikgrupper från en rad olika länder. Vidare ordnas större sammankomster i Stadshuset och Mässhallarna, teaterföreställningar och konserter, framträdande på estniska och svenska av estniska författare, gudstjänster, idrottstävlingar samt utställningar av olika slag.

Bland annat planeras utställningar av estnisk konst och estniska böcker utgivna utanför Estland samt en utställning om esterna i Sverige. Museer och arkiv i Stockholm som i sina samlingar har dokument och föremål med

anknytning till Estland och esterna i Sverige väntas ordna specialvisningar under Esto 80.

Den estniska gruppen i Stockholm kan uppskattas till 15–20 000 människor om man räknar med personer födda i Estland och i Sverige födda barn med åtminstone en estnisk förälder samt ingifta personer. Man kan räkna med att tusentals ester från övriga Sverige också kommer till Stockholm under denna estniska världsfestival. Från Kanada och USA, väntas tusentals ester, som i de flesta fall bott i Sverige efter flykten från hemlandet och nu vill passa på att besöka sitt första flyktland. Mer eller mindre stora grupper av ester väntas också från olika europeiska länder, Australien och Nya Zeeland, Sydafrika och olika sydamerikanska länder.

För att genomföra ESTO 80 har ett par hundra estniska organisationer i Sverige utsett en organisationskommitté med ett antal arbetsgrupper. Ytterligare upplysningar om den estniska världsfestivalen i Sverige 1980 kan fås från organisationskommitténs ordförande, Richard Norvell, tel. 08-10 68 07 eller från ESTO 80, Box 657, 101 29 Stockholm.

Arved von Taube förolyckad

Ett meddelande har nått Kustbon att baron Arved von Taube omkom vid en båtolycka den 3 maj i år. Bara några dagar innan kom ett brev där han berättade om en bok av intresse för estlandssvenskarna samt meddelade att han skulle företaga en utlandsresa och återvända till Bremen omkring den 22 maj.

Arved v. Taube var född i Reval 27/10 1905 och son till baron Gustav von Taube, Rickholz (Rickul). Han växte upp i den estlandssvenska bygden som han var väl förtrogen med. Han talade också nuckösvenska, som han hade hört sedan sin barndom. Han studerade i Dorpat och avlade där högre akademisk examen i ämnet historia. I samband med den balttyska överflyttningen till Tyskland 1939/40 lämnade han Estland. Efter kriget har han varit bosatt i Bremen.

Arved v. Taube tappade aldrig intresset för Estlands svenskbygd som ju också var hans hembygd. Han uppehöll gärna kontakt med människor från Rickul och läste Kustbon samt litteratur om estlandssvenskarna. Han har även medarbetat i Kustbon, där uppsatser av honom influerats.

Förhållandet mellan de baltiska baronerna och lantbefolkningen var ofta spänt, och mycket finns att berätta om godsägarnas hårdhet under livegenskapen. Släkten von Taube synes ha utgjort ett beaktansvärt undantag. Äldre människor som minns den gamla tiden har mycket positivt att berätta om herrskapet på *Rikol hõve*. Därom även på annat ställe i detta nummer av Kustbon, där Arved v. Taubes far nämns.

Arved v. Taube var en ättling av de härskare som under hundratals år rådde i Estland, men han var också en son av sin bygd med djupa rötter i dess jord. Han kände en naturlig samhörighet med människorna i Rickul, och hans glädje var inte att ta miste på när han träffade vänner och bekanta, särskilt från byarna i *Frä-velde*.

Edvin Lagman

I nästa nr av Kustbon inflyter en lång-
re dödsruna över Arved von Taube.

Red.

FAMILJENYTT

TILL MINNET AV GERTRUD STORM

Tisdagen den 31 augusti 1976 jordfästes Gertrud Storm i Näs kyrka på Gotland. Tyvärr för sent kom det till min kännedom att vår trotjänarinna Söderby-Nilsas Gertrud har fått flytta till sitt rätta hem efter en långvarig sjukdom. Nu har jag som ett tack för vad hon betydde för mig under uppväxtåren sänt in hennes dödsannons till KUSTBON – det enda som håller oss hemifrån samman. Jag vill samtidigt passa på och tacka alla som arbetar med tidningen.

Med vänlig hälsning
Maria Pihl
Rådsvägen 6 IV
141 48 Huddinge

DÖDA

Heinz Albert Fölsch, född den 29 nov. 1904 i Reval, avled den 30 jan. 1978 i Malmö.

Lonny Apollonia Luther, född Luther den 16 maj 1902 på Nargö, avled den 30 mars 1978 i Öregrund.

Kristina Westersten, född Westersten den 21 febr. 1887 på Nuckö, avled den 11 febr. 1978 i Eskilstuna.

Anders Öman, född den 13 mars 1901 på Ormsö, avled den 15 mars 1978 i Stockholm.

Johannes Espling, född den 6 sept. 1893 på Rågöarna, avled den 11 maj 1978 på Björkö.

Vår käre

Alexander Kask

*25 september 1899

på Ormsö

†17 december 1977

har lämnat oss
i djup sorg och saknad.

OTILIA KASK
AMANDA TÖNTS
IDA HÖGLUND
med barn och barnbarn
Övrig släkt och vänner

*Långtans börda Du fått bära
Ödet obarmhärtigt klipper band
Du ville leva med de kära
Vid dina drömmars trygga strand
Evigheten oss förenar utan gränser
och förbud
Ty endast kärlekens lagar
gäller hos Gud*

Min kära Syster
och Svägerska

Hilda Brus

f. Erkas

*23/8 1895

har stilla insomnat
Misterhult den 13 dec. 1977

Voldemar och Maria
Syskonbarn
övrig släkt och vänner

*Gyllne morgon, gyllne morgon!
Sista natten svunnit hän . . .*

Min älskade Make
vår käre Far

Johannes Bogberg

*6/12 1914

har i dag hastigt lämnat oss, syster, övrig
släkt och vänner samt Fiadelfiaförsam-
lingen i Askersund i djup sorg och sak-
nad.

Askersund den 19 april 1978

BERIT

Marianne – Karl-Axel
Ann-Marie
Christer

*Jag har hört om en stad ovan molnen
Ovan jordiska dimhöljda länder
Jag har hört om dess solljusa stränder
Och en gång, tänk en gång är jag där.*

Vår kära lilla Pappa
Farfar och Morfar

Valdemar Boman

*4 april 1899

†13 mars 1978

har i dag stilla insomnat

Djupt sörjd och saknad av
oss systrar, släkt och vänner.

BENITA och JOHANNES
VANDA och PER-ERIK
ALRIK och INGEGÅRD
GUNDEL och HOLGER
MAJ-BRITT och BENGTT
Barnbarn

*Du somnade stilla när färden var slut
Från allt vad Du lidit Du nu vilar ut
Aftonens stjärna lyser så blid.
Vår Käre, vila i frid.*

Vår älskade

Edvard Appelblom

*21 juni 1919 Ormsö

har i dag hastigt lämnat oss i djup sorg
och saknad men i ljust minne bevarad

Bromma 17 april 1978

BETTY

Bodil

Owe

Syskon, släkt och vänner

*Att dö kan inte vara farligt
När livet bjuder på en hårdhänt
strid
Att somna in, att bäras bort
helt varligt
Kan inte vara mer än stilla frid*

Vår käre Far

Anders Gäddman

*12 februari 1896

har i dag lämnat oss

Stockholm 9 april 1978

BARN

Barnbarn

Barnbarnsbarn

Övrig släkt och vänner

*Stilla kom döden
den kom som en vän
Tog Dig i handen
och förde Dig hem.*

Vår kära

Mina Mickelin

f. Lindros

*12 mars 1897

†13 mars 1978

Djupt sörjd och saknad
men i ljust minne bevarad
av oss, samt släkt och vänner.

Alrik

Elsa och Alex

Ingvar och Kerstin

Barnbarn

Barnbarnsbarn

*Din trötta fot nu vila fått,
många tusend steg för oss Du gått,
så villig till det sista.
Tack Moder kär för omsorg öm
allt från vår späda barndoms dröm
och sedan genom hela livet.*

Vår kära Moster

Katarina Nilsén

född Nyblom

*17 november 1891 på Ormsö
insomnade stilla idag.
Sörjd och saknad

Huddinge 14 dec. 1977

SYSKONBARN

Syskonbarnbarn Släkt och vänner

*Hur ljuvt det är att komma
Till Herrens tempelgård
Där trogna själar blomma
Som liljor i hans vård!
Man ser de skära kalkar
För Gud där öppna stå
Och himmelsk dagg dem svalkar,
Att liv och kraft de få.*

*Hur kärt i Andens eget
Att dem tillsammans se
I trohet och i renhet
Åt Herren offer ge!
När de Guds lov upphöja
På denna fridens ort,
Vem vill då ute dröja
Och stanna vid dess port?*

Vila i frid

Min älskade Maka

Alice Pelmas

f. 20 juli 1901, Finland

*19 mars 1978, Mich. USA

Herman

Barn och Barnbarn
samt släkt och vänner

*Tom står Din plats i hemmets vrå
Tungt blir det nu att ensam gå
Tack kära Maka för de
år som gått*

Vila i frid.

Vår kära

Getrud Storm

f. 17 maj 1901 på Ormsö

har stilla insomnat
sörjd och saknad.

Näs den 19 aug. 1976

Syskonbarn
Släkt och vänner

*Händer knäppta, ögon slutna
Livets sista krafter brutna
Allt är stillhet, frid och ro.*

Bemärkelsedagar

90 år

Maria Beckman, född Lindkvist den 7 juli 1888, Ormsö
Eva Hamberg, född Granberg den 11 aug. 1888, Rickul
Ottilia Kiho, född Eiche den 19 sept. 1888, Kegel
Maria Sofia Nurmela, född Mathiesen den 21 okt. 1888, Reval

85 år

Julius Zeisig, född den 13 juli 1893, Vippal
Gertrud Liljeros, född den 19 juli 1893, Ormsö
Alfrida Emilia Lindqvist, född Hallberg den 23 juli 1893, Reval
Anders Fält, född den 9 aug. 1893, Ormsö
Maria Erkas, född Sälla den 23 aug. 1893, Odensholm
Maria Kreek, född Bles den 24 aug. 1893, Hapsal
Ida Österberg, född Engbusk den 8 sept. 1893, Reval
Ida Engbusk, född den 16 sept. 1893, Nuckö
Maria Grundsten, född Öman den 19 sept. 1893, Ormsö
Karl Pikner, född den 23 sept. 1893, Ormsö
Maria Leontine Brus, född den 21 okt. 1893, Odensholm
Johannes Lepalaane, född den 24 okt. 1893, Vippal
Lovisa Vesterberg, född Mählberg den 25 okt. 1893, Rickul

80 år

Eduard Tui, född den 9 juli 1898, Nuckö
Lars Grundström, född den 22 juli 1898, Ormsö

Mitt uppe i sin gärning rycktes min älskade Make, vår Far, Farfar, Morfar och Broder genom en tragisk olycka på sjön ifrån oss.

Dr.phil. Friherre

Arved von Taube

f. 27/10 1905 i Reval

d. 3/5 1978 vid Algarve/Portugal

I stilla sorg

ILSE-MARIA,

friherinna v. Taube, f. Kusmanoff
Ingrid Heinemann, f. v. Taube och
Bernd Heinemann

Jügen, friherre v. Taube
och Dagrun, f. Jensen
med Kristina och Christopher

Birgit von zur Mühlen, f. v. Taube
och Frederick von zur Mühlen

Wolmar, friherre v. Taube
och Jutta, f. Dankwardt

med Dagmar, Annika och Kai-Henrik

Nelly von Barlöwen, f. v. Taube

2820 Bremen 70, Auf dem hohen
Ufer 71 a

Anders Förberg, född den 25 juli 1898, Ormsö
Maria Alström, född Blomkvist den 29 juli 1898, Ormsö
Alexander Hallek, född den 30 juli 1898, Asuküla
Sander Aavik, född den 6 aug. 1898, Ösel
Voldemar Erkas, född den 6 aug. 1898, Odensholm
Anton Hamberg, född den 7 aug. 1898, Rickul
Pauline Stenberg, född Blomberg den 15 aug. 1898, Rickul
Herman Heyman, född den 16 aug. 1898, Rickul
Maria Freiman, född Kibus den 23 aug. 1898, Nuckö
Leontine Vesterblom, född Brun den 23 aug. 1898, Rickul
Elisabeth Söderholm, född Söderholm den 27 aug. 1898, Nuckö
Linda Alexandra Pihlberg, född den 29 aug. 1898, Reval
Sofia Schönberg, född Brunberg den 4 sept. 1898, Rickul
Herta Ahman, född Toom den 6 sept. 1898, Dorpat
Hans Vahlberg, född den 11 sept. 1898, Ormsö
Elisabeth Enggrön, född Lindgren den 29 sept. Rågåarna
Arthur Julius Ivar Herodes, född den 1 okt. 1898, Reval
Harri Alberg, född den 5 okt. 1898, Pärnau
Paul Treiberg, född den 18 okt. 1898, Rickul
Terese Johanna Tiisre, född den 21 okt. 1898, Reval
Olga Westerholm, född den 21 okt. 1898, Rickul
August Eriksson, född den 21 okt. 1898, Hapsal

75 år

Matts Ellerbusk, född den 11 juli 1903, Runö
Lars Svedberg, född den 25 juli 1903, Ormsö
Alide Antsvee, född Stubender den 29 juli 1903, Nuckö
Katarina Fagerros, född Bäckman den 1 aug. 1903, Ormsö
Carl Edmund Etienne Gahlnbäck, född den 21 aug. 1903, Reval
Herman Nyman, född den 15 aug. 1903, Nuckö
August Granback, född den 19 aug. 1903, Rickul
Elias Algren, född den 23 aug. 1903, Runö
Heinrich Nau, född den 23 aug. 1903, Reval
Johannes Stahl, född den 23 aug. 1903, Rickul
Elsa Willman, född Ihrman den 27 aug. 1903, Reval
Maria Bergström, född Enkvist den 1 sept. 1903, Ormsö
Nikolaus Metslov, född den 4 sept. 1903, Reval
Gertrud Sjöman, född Åkerman den 6 sept. 1903, Ormsö
Johannes Mathiesen, född den 22 sept. 1903, Nuckö
Helmi Tärback, född Tammik den 23 sept. 1903, Reval
Dagmar Clarissa Raidna, född Pikner den 25 sept. 1903, Reval
Agneta Enkel, född Sjöström, den 29 sept. 1903, Ormsö

Benita Aman, född Adler den 30 sept. 1903, Hapsal
Woldemar Lindström, född den 30 sept. 1903, Vippal
John Fagerlund, född den 1 sept. 1903, Rickul/Canada
Frida Amalie Niinemets, född Weidenstrau den 5 okt. 1903, Vippal
Viktoria Tegelberg, född Thomsson den 10 okt. 1903, Rickul
Helene Sedman, född Friman den 18 okt. 1903, Nuckö/Pärnau

70 år

Eduard Johannes Kanna, född den 19 juli 1908, Hapsal
Robert Vesterblom, född den 24 juli 1908, Nuckö
Rosette Vesterholm, född den 10 aug. 1908, Rickul
Eduard Koinberg, född den 14 aug. 1908, Nuckö
Kristina Grönberg, född den 16 aug. 1908, Hapsal
Hilda Kermes, född Stavas den 1 sept. 1908, Odensholm
Anna Merimaa, född den 1 sept. 1908, Pärnau
Helmi Sandvik, född Voksepp den 3 sept. 1908, Vippal
Fridolf Grenman, född den 10 sept. 1908, Vippal
Hildegard Hallek, född Heldring den 10 sept. 1908, Asuküla
Johan Engström, född den 11 sept. 1908, Ormsö
Magda Söödor, född Bachman den 16 sept. 1908, Reval
Alide Hamberg, född Koinberg den 17 sept. 1908, Rickul
Maria Broman, född Lilja den 26 sept. 1908, Ormsö
Alexander Hamberg, född den 28 sept. 1908, Rickul
Maria Stalman, född Berkman den 4 okt. 1908, Nuckö
Anders Alström, född den 10 okt. 1908, Ormsö
Johannes Herbert Freiman, född den 10 okt. 1908, Nuckö
Katarina Larsson, född Törnblom den 10 okt. 1908, Ormsö
Elisabeth Wirén, född Grosschanova den 22 okt. 1908, Reval
Elisabet Engbusk, född den 22 okt. 1908, Nuckö
Katarina Fält, född den 28 okt. 1908, Ormsö
Maria Pelmas, född Thomsson den 31 okt. 1908, Rickul

60 år

Alma Vesterblom-Eriksson, född Zeisig den 4 juli 1918, Nuckö
Harald Johan Luther, född den 10 juli 1918, Hapsal
Ivar Stahl, född den 12 juli 1918, Rickul
Hans Kannel, född den 15 juli 1918, Hapsal
Alide Vesterman, född Pesla den 16 juli 1918, Narva/Rickul
Regina Klesty, född Rodi den 19 juli 1918, Reval
Eveline Vahur, född Janberg den 23 juli 1918, Vippal
Hans Appelblom, född den 24 juli 1918, Ormsö

Hans Selin, född den 25 juli 1918, Ormsö
Gertrud Sjöman, född Beckman, den 27 juli 1918, Ormsö
Erik Oebius, född den 1 aug. 1918, Reval
Hohan Fagerros, född den 3 aug. 1918, Ormsö
Osvald Valter Linneberg, född den 15 aug. 1918, Rickul
Elfrida Margareta Mählberg, född Söderholm den 19 aug. 1918, Nuckö
Alvin Isberg, född den 24 aug. 1918, Nuckö
Emil Luks, född den 26 aug. 1918, Rickul
Igor Tisman, född den 27 aug. 1918, Reval
Ida Johanna Kjellén, född Massalin den 30 aug. 1918, Ormsö
Voldemar Ahlberg, född den 10 sept. 1918, Rickul
Emil Häggblom, född den 12 sept. 1918, Ormsö
Anders Nordbäck, född den 13 sept. 1918, Ormsö
Herman Kabe-Rosen, född den 17 sept. 1918, Reval
Ariadne Hanko, född Pedak den 23 sept. 1918, Dorpat
Astri Ungersson, född den 25 sept. 1918, Narva
Albert Jöers, född den 29 sept. 1918, Nuckö
Johan Bergström, född den 4 okt. 1918, Ormsö
Herman Stahl, född den 5 okt. 1918, Rickul
Hans Murman, född den 10 okt. 1918, Ormsö
Sigrid Heyman, född Ekman den 25 okt. 1918, Rickul
Irina Matson, född Naerimäe den 25 okt. 1918, Hapsal
Margit Eleonora Grenfeldt, född den 26 okt. 1918, Rickul
Richard Laning, född den 26 okt. 1918, Nuckö
Gertrud Adamsson, född Hasse den 28 okt. 1918, Reval
Oskar Alfred Pella, född den 29 okt. 1918, Koris
Nelly Schönberg, född Liiving den 30 okt. 1918, Reval

50 år

Sylvia Elin Dyrberg, född Talback den 1 juli 1928, Nuckö
Selma Hildeby, född Timmerman den 3 juli 1928, Nuckö
Hilli Stein, född den 4 juli 1928, Reval
Ivar Ingemar Stenberg, född den 5 juli 1928, Rickul
Signe Björkman, född Heyman den 9 juli 1928, Rickul
Oskar Sydman, född den 10 juli 1928, Rågöarna
Aline Storholm, född den 16 juli 1928, Ormsö
Salme Vikman, född den 19 juli 1928, Nuckö
Evald Manifald Alrik Engman, född den 25 juli 1928, Nuckö
Karin Edita Andersson, född Strömkvist, den 25 juli 1928, Rickul
Alma Maria Fält, född den 26 juli 1928, Ormsö
Alida Andersin, född den 31 juli 1928, Ormsö
Bo Olof Svahn, född den 2 aug. 1928, Ormsö
Gothard Barman, född den 10 aug. 1928, Nuckö
Brita Ingrid Söderberg, född Schönberg den 11 aug. 1928, Rickul
Ivar Viking Fagerlund, född den 14 aug. 1928, Runö
Kulle Ketta, född den 15 aug. 1928, Reval

*Kustbon
lyckönskar
alla födelsedagsbarn*

*Glad midsommar
till
hela läsekretsen*

Red.

Astrid Näsström, född Sekobon den 16 aug. 1928, Nuckö
Gunnar Fridolf Klingberg, född den 21 aug. 1928, Rågöarna
Sanfrid Thomsson, född den 25 aug. 1928, Nuckö
Siegfrid Dyrberg, född den 26 aug. 1928, Rickul
Sven Algot Beckman, född den 27 aug. 1928, Ormsö
Berta Sigrd Ernström, född Seeman den 2 sept. 1928, Nuckö
Ingrid Johansson, född Blomberg den 7 sept. 1928, Rickul
Hjalmar Söderkvist, född den 9 sept. 1928, Ormsö
Erik August Lemberg, född den 12 sept. 1928, Nuckö
Elna Engman, född den 15 sept. 1928, Nuckö
Lembit Edvard Pihlberg, född den 17 sept. 1928, Reval
Alfred Kungla, född den 18 sept. 1928, Neve
Hilma Signe Beckman, född den 19 sept. 1928, Ormsö
Liljan Ternestin, född den 20 sept. 1928, Helsingfors
Katarina Edla Pettersson, född Appelblom den 22 sept. 1928, Ormsö
Axel Erling Förberg, född den 25 sept. 1928, Ormsö
Ellen Nyström, född Hallman den 25 sept. 1928, Nuckö
Erik Edvin Ahlström, född den 30 sept. 1928, Ormsö
Astrid Alide Ingeborg Good, född Malvik den 2 okt. 1928, Ormsö
Axel Vesterbom, född den 4 okt. 1928, Rickul
Isak Ekström, född den 5 okt. 1928, Runö
Voldemar Nordström, född den 5 okt. 1928, Rågöarna
Hjalmar Vikman, född den 10 okt. 1928, Nuckö
Henrik Gottfrid Vennberg, född den 13 okt. 1928, Ormsö
Bernhard Harry Thomsson, född den 24 okt. 1928, Ormsö